

DAVID MONTGOMERY

**Nacionalizmus, amerikai patriotizmus
és osztálytudat a bevándorolt munkások között
az Egyesült Államokban
az első világháború időszakában**

A bevándorlók kulturális beilleszkedésének s törekvéseinek kérdése az amerikai történelemnek legalább annyira komplex, mint amennyire fontos problémája. Tanulmányunk e problémának csak egyik aspektusát vizsgálja: a dél- és kelet-európai származású munkások politikai ideológiáját az első világháború alatt s a világháborút közvetlenül követő időszakban.

Azon bevándorlók legtöbbszörének, akik az 1890-es évek körül munkát keresve utaztak az USA-ba, nem állt szándékában, hogy ott teremtsen állandó otthon magának. S valóban: 1920-ban az USA 14 millió külföldi születésű lakójának csak kevesebb mint fele (46%-a) vált állampolgárrá s azoknak a többsége, akik elnyerték az állampolgárságot, olyan német, brit, ír és zsidó férfiak és nők voltak, akik még az előző század folyamán vándoroltak be az USA-ba. Akár elnyerték az állampolgárságot, akár nem, a bevándorlókat is utólérte a háború s részt vettek abban a harcban, mely szülőhazájuk sorsát is eldöntötte, s részük volt Amerika legintenzívebb s legtovább elhúzódó sztrájkjában is.

Ezen eseményeknek döntő jelentőségük volt a bevándorlók számára. Az, ahogyan ezek a külföldről származó munkások kifejezik nézeteiket e problémákról, jól mutatja kialakuló vágyaikat és törekvéseiket.

Gazdag anyag tanúskodik arról, mit mondtak a munkásoknak ebben az időszakban, milyen hatások érték őket. Az óhazai nemzeti ügyet hathatósan támogatta az idegennyelvű sajtó, valamint azok a tömeggyűlések, melyek az európai hadviselő felek törekvéseiért vagy azon népek harcaért emeltek szót, amelyek az európai hadviselő országoktól akarták elnyerni függetlenségüket; ehhez járul még pl. az Osztrák–Magyar Monarchiának, a jugoszláv Nemzeti Tanácsnak, a Sinn Fein-nek és Finnország Tanácsköztársaságának arra irányuló törekvése, hogy az emigráns testületeken keresztül gyakoroljon nyomást az USA kormányára. Ezzel egyidejűleg a washingtoni hatóságok szisztematikusan törekedtek a külföldi születésű lakosság „amerikanizálására”: részben úgy, hogy elnyomták a nem-lojális elemeket, részben úgy, hogy az új haza iránti hazafias kötődést táplálták. Az európai nemzeti törekvések közül az azokkal való szövetséget szorgalmazták, amelyek az USA háborús céljait szolgálták. Végül pedig, az Amerikai Munkásszövetség (AFL) szembetűnő módon emelte létszámát azért, hogy a bevándorlókat megnyerte az „amerikai szakszervezet” és a kollektív szerződés ügyének. A nemzeti, az állami és a szakszervezeti törekvések időnként erősítették, időnként viszont keresztelték egymást. Mindkét esetben bővítették azonban a paraszti bevándorlók szókészletét a polgárjog, az önrendelkezés, valamint a törvényes és szerződéses jogok fogalmával.

A munkások beszédeiből egy másik szókészlet is összeállítható. Amikor 1919 áprilisában a massachusettsi Lawrence-ben a litván sztrájkolók összegyűltek a St. Michael Csarnokban, az Internacionálé eléneklésével nyitották meg gyűlésüket. Férfiak, nők és gyermekek emelkedtek szólásra, s keserűen beszéltek Amerikáról. Mindnyájan egyetértettek abban, hogy haza akarnak menni. S mind örömmel üdvözölték az olaszokkal, a lengyelekkel, s lettekkel, a szíriaiakkal, francia-belgákkal, a zsidókkal s másokkal való szolidaritás kifejezését, akik velük együtt sztrájkoltak a heti 48 órás munkaidőért (az AFL Egyesült Textilmunkások szervezetével szembeszállva).¹ Itt kifejezésre jutott az internacionalizmus és az osztálytudat, bár etnikai összetartozással s azzal a vágygal keveredett, hogy az otthoni földön folytathassák életüket – mégpedig a maguk mögött hagyott körülményeknél jobb viszonyok között, figyelembe véve a Lawrence-ben kapott béreket, valamint a szülőföldön azóta már kivívott jogokat. Ezt a tárgyalást azonban a wilsoni és a gompers-i retorika fűszerezte. A gyűlés beszédeit gyakori felvonulások tarkították, melyeken a nemzetiségek szerint csoportosult emigránsok amerikai zászlókat lengetve juttatták kifejezésre szolidaritásukat.

Ritkábbak azok a források, melyek a bevándorolt munkások érzelmeiről informálnak s nehezebb is ezeket értelmezni, mint azokat az anyagokat, melyek a nemzeti, állami és szakszervezeti tevékenységről szólnak. Sokat tudhatunk meg a korszak sztrájkjaiban való viselkedés módjából s az ott elhangzott követelésekből. Nemcsak az igaz, hogy 1916 és 1922 között az ipari bérmunkásoknak nagyobb százaléka vett részt sztrájkokban, mint azelőtt, vagy azóta bármikor az ország történetében, de különösen szembe-tűnő a külföldön született, ezek közül is a dél- és kelet-európai származású munkások szerepe. Ezekben az években a sztrájkok hosszabbak voltak, mint korábban bármikor. Az 1919–1922 közti 10 538 sztrájk 13%-a több mint 94 napig tartott, s ez majdnem kétszerese annak a következő időszakbeli aránynak, melyben a fennmaradt adatok szerint a legmagasabb volt a sztrájk-napok száma. Az ilyen küzdelmek arra kényszerítet-ték a munkásokat, hogy a megélhetésüket biztosító segélyforrásokra támaszkodjanak: megtakarított pénzükre, családjukra s az etnikai közösség kölcsönös segélyezési-bizto-sítási intézményeire.² Így aztán a kollektív mozgósíthatóság modelljei sokban árulkod-nak a résztvevő emigránsok lojalitásáról és célkitűzéseikről.

A sztrájkok, mindezen túl, szüntelen nyilvános gyűlésekre adtak alkalmat, ugyan-úgy, mint a nemzeti és hazafias amerikai mozgalmak. Igaz, hogy ezen összejövetelek legtöbbjét igen szigorúan ellenőrizték a szónoki emelvényről, hogy megakadályozzák a munkások saját véleményének kifejtését. A Nemzeti Bizottság (National Committee) vezetői a vasipari munkások szervezésében rövid, lelkes gyűléseket hívtak össze, ahol az emelvényről ugyan több nyelven hangzottak el beszédek, de a hallgatóság nem jutott szóhoz.³ A rendőrség állandóan szabályozta a munkásság tevékenységét. Számos

¹ Litván tömeggyűlés. Jelentés. Anthony Capraro Papers. Immigration History Research Center (a továbbiakban: ACP), 8. doboz.

² P. K. Edwards: *Strikes in the United States, 1881–1974*. Oxford, 1981. 2–22, 254–56; *David Montgomery: Worker's Control in America: Studies in the History of Work, Technology, and Labor Struggles*. New York–London, 1979. 91–112.

³ Interjú Edward J. Evans-szel, 1918. december 27. David J. Saposs Papers. State Historical Society of Wisconsin (a továbbiakban: DSP), 21. doboz.

sztrájkgyűlés szónokait az emelvényen ülő rendőr a helyszínen cenzúrázta, biztosítva, hogy a munkások ügyét elfogadható kifejezésekkel s szónoki fogásokkal képviseljék. A radikális újságok terjesztését korlátozó intézkedések még 1921-ben is érvényben voltak, s egészen az 1930-as évek végéig érvényben maradtak azok a rendeletek, melyek a városi nyilvános helyiségek politikai célú felhasználását szabályozták.⁴ A városi rendőrség önkényes hatalma arra kényszerítette az emigránsokat, hogy óvatosak legyenek. Ezt tanúsítja Nicolas Laharchuk visszaemlékezése is, akit egy lawrence-i üzletben három detektív letartóztatott, mivel forradalmi jelvényt viselt, amit ő „országom zászlójának” nevezett: „... a rendőrök levették a jelvényemet s zsebvágták. A másik rendőr azt mondta: »kutasd át a zsebeit«. Miután összes zsebemet átkutatták, s semmi mást nem találtak, mint az amerikai Szocialista párti tagkönyvemet, megkérdezték tőlem: »szocialista vagy?« »Igen!« – válaszoltam, mire egy másik rendőr ezt mondta: »ez bolsevik, öljétek meg!« aztán az egyik tiszt megütött s a földre lökött... majd az egész jelenet után a tiszt a következőket mondta nekem: »Ha legközelebb meglátunk az utcán, lelövünk!«”.⁵

Ennek ellenére voltak olyan gyűlések, ahol a bevándorlók „ragályos” lelkesedéssel beszéltek, elsősorban saját etnikai szervezetük keretein belül. Ezenfelül időnként velük együttérző emberek interjúvolták meg őket. Tanulmányunk szempontjából az interjúk három csoportjának van különös jelentősége. Az egyik interjút az 1919-es acélipari sztrájk alatt készítették David Saposs és munkatársai, az Egyházközi Világmozgalom felkérésére. Egy másik interjúsorozatot szintén Saposs vett fel néhány hónappal korábban, a Carnegie Alapítvány amerikanizálódás-kutatása számára. A harmadikat Massachusettsben, az 1919-es lawrence-i sztrájk alkalmával vették fel, a sztrájkolók segélyező bizottságának közlése s a sztrájk szervezője, Anthony Capraro nyilatkozata alapján.⁶ Ezen interjúk egyikét sem rögzítették szó szerint; ami fennmaradt belőlük, az a kérdezők feljegyzéseinek formájában olvasható. Talán Capraro néhány interjújának kivételével, a beszélgetéseket inkább angolul, mint a sztrájkolók anyanyelvön folytatták. A kérdezők azonban idézőjelben feljegyezték a kifejező fordulatokat. (Így pl. a szíriai születésű Mrs. Bastyani fordulatát: „az én hazámban nincsenek főnökök” – „My country no bosses.”)⁷

Ezeket a riportokat olvasva mindenképpen óvakodnunk kell a kérdezők előítéleteinek átvételétől. Capraro pl., aki maga is bevándorolt volt, s aki az Amerikai Ruhaiipari Munkások Egyesületétől szerzett kölcsönt a lawrence-i sztrájkolóknak, a szocializmus ügyének elkötelezettje volt. Saposs és csoportja az amerikai republikánus hagyományt követve a kulturális beilleszkedést s a szakszervezeti jogokat képviselte. Vizsgálódásait, ugyanúgy, mint a következőt, az Egyházközi Világmozgalom jelentését, két pre-

⁴ Interjú Matthew Pluharral, 1919. április 3. DSP, 21. doboz; National Archives, US Post Office Files, RR. G. 28, (L. pl. az Avanti és az Előre Képes Folyóirat anyagát); *David Montgomery*: „Liberty and Union”: Workers and Government in America, 1900–1940. Essays from the Lowell Conference on Industrial History 1980 and 1981. Ed. Robert Weible stb. Lowell, 1981. 145–57.; New York Call, 1921. április 17. Vezércikk. A postahivatal levélcenzúrája 1921. május 25-én szűnt meg (New York World, 1921. május 26.), de néhány idegennyelvű radikális lapot augusztusig a posta visszatartott.

⁵ Nicholas Laharchuk kézírásos nyilatkozata, 1914. április 7. ACP 8. doboz.

⁶ Saposs interjúi a State Historical Society of Wisconsinban található. A Capraro iratokat l.: Immigration History Research Center, University of Minnesota.

⁷ Interjú Mrs. Bastyanival, 1919. április 1. ACP 8. doboz.

koncepció vezette, melyek részben, de csak részben, érvényesek voltak. Az egyik szerint a bevándorlók fogékonnyá váltak a szakszervezeti mozgalomra, de csak akkor támogatják a hosszan tartó sztrájkokat, ha már elkötelezték magukat amellett, hogy az Egyesült Államokban maradnak, s ha már az „amerikai eszmék” bizonyos fokig átittatták őket. Ebből a szempontból a nemzeti ügyek a szakszervezeti tudatosság akadályává váltak, a szakszervezeti mozgalom ezzel szemben a kulturális beilleszkedésnek vált jelképévé. Az ehhez szorosan kapcsolódó második előfeltevés szerint a bevándorló vezetőknek két típusa volt: „a klán-emberek” és az „intellektuelek”. Klán-embereknek azokat hívták, akik „honfitársaik kiszolgáltatottságát használják ki üzleti eszméiknek megfelelően”. Értelmiségieknek többnyire „a diákokat és az idealistákat” nevezték, akik általában a társadalmi forradalom hívei voltak.⁸ Amikor az AFL ezen „intellektuelek” valamelyikét meghívta, hogy saját anyanyelvén beszéljen az emigránsokhoz, akkor, mint azt Edward Evans, az acélipari munkások szervezője is panaszkolta, gyakran kihasználták, hogy a szakszervezeti emberek nem értenek a bevándorlók nyelvén, s így „az IWW-t vagy a bolsevizmust propagálták és a munkásokat az AFL ellen hangolták”.⁹ Ezek a nézetek jól tükrözik az AFL-en belül az ipari szakszervezetek támogatóinak nézeteit. Inkább összekeverték, mintsem tisztázni segítették a bevándorló munkások elképzeléseit.

Az etnikai közösségek munkásai és elitje

A bevándorló közösségek, legalábbis az összes jelentős méretű városi centrumban, kitermelték az etnikai elitet, mely elsősorban papokból, kocsmá-, vagy áruháztulajdonosokból, ingatlanügynökökből, az etnikai környezet hajóügynökeiből és bankáiraiból, ügyvédekből s esetenként orvosokból, *padroni*-kből s más munkásügynökökből állt. Társadalmi kötöttségeik három különböző irányba vonzották őket: az amerikai üzleti közösség, szülőhazájuk, valamint a munkások irányába; ez utóbbiak alkották a környéken élő azonos nemzetiségű társakat, s így klienseiket is. Annak ellenére, hogy az etnikai közösségek legjobban megalapozott üzletemberei s a legjobb foglalkozásúak szülőhazájukban gyakran kisebbségi csoportokhoz tartoztak, (mint pl. a lutheránus szlovákok), vagy a legutóbbi paraszti bevándorlóktól teljesen eltérő művelt, vagy iparos környezetből származtak, e különböző kötődések nyomása sokszor fájdalmas ellentmondással nehezedett rájuk. Határozottan megakadályozták, hogy a „klán emberek” „az üzleti eszméknek megfelelően” vezessenek.

Vegyük pl. a braddocki Albert Mamatey esetét. Mamatey, aki az Osztrák–Magyar Monarchiában mérnöki képzést kapott, röviddel azután, hogy 1905-ben megérkezett a pittsburghi területre, gyorsan emelkedett a Westinghouse Elektromos Társaság rangsorában, majd a Carnegie Institute of Technology helyettes dékánja lett. A Szlovák Nemzeti Társaság elnöki tisztségének 12 évi betöltése után 1923-ban a Csehszlovák Köztársaság pittsburgi konzulává nevezték ki. A Szlovák Társaság, melyet Thomas Čapek „a legbefolyásosabb, bár nem a legerősebb szlovák testvéri szervezetnek” nevezett, pénzzel és katonával támogatta az amerikai háborús törekvéseket, valamint morális befolyásával

⁸ Interchurch World Movement: Public Opinion and the Steel Strike. New York, 1921, 230–31.

⁹ Interjú Edward J. Evansszel.

is hozzájárult Csehszlovákia megalakításához.¹⁰ 40 ezer tagjának többsége olyan munkás volt, aki a balesetbiztosítás, a betegség- és halálesetkor fizetendő biztosítás miatt támaszkodott a Társaságra, valamint látogatta oktatási és kulturális rendezvényeit, s olvasta népszerű folyóiratát, a *Narodny Noviny*-t. A Társaság alkotmánya a sztrájk-törököt kizárással fenyegette egészen addig, amíg egy bírósági határozat meg nem szüntette ezt a feltételt. A bíróság határozata ellenére, mondta Mamatey, 1920-ban „nehéz volt ezt keresztülvinni és ma is ezt a politikát folytatják a kormánytisztviselők tanácsa ellenére”.¹¹

Bár a *Narodny Noviny* mindig is ösztönözte a Társaság tagjait, hogy csatlakozzanak a szakszervezetekhez (mely nem kis jelentőségű, tekintve a szénbányászatban és az acéliparban a szlovákok magas arányát), az 1919-es sztrájk Mamatey és társai számára dilemmát jelentett. Mint Mamatey Sapossnak megmagyarázta: „Gary bíró, a United States Steel Corporation részéről, a szlovák vöröskereszt alapítványnak nagy összeget adományozott, elsősorban a Szlovák Nemzeti Társaság kérésére. Most a szlovákok szembeállnak az Acéltársasággal. Ez hálátlanságnak tűnik.” Következésképpen az újság tartózkodott attól, hogy állást foglaljon a nagy sztrájkban, miközben a Szlovák Nemzeti Társaság vezetői figyelmeztették az emigránsokat, hogy a sztrájk reménytelen, hogy az amerikai munkások cserbenhagyják őket s a sztrájkot arra használhatják fel, hogy „utat nyissanak a bolsevizmusnak”.¹²

Mamatey figyelmeztetését Nicholas Pachuta, a *Narodna Obravana* című ruszin újság szerkesztője is megerősítette. Ő is a csehszlovák ügy képviselője volt, s lényegében pusztán parasztokból álló választókerületében elsősorban a magyarbarát hangok ellen lépett fel. Tudta, hogy amikor a homesteadi görögkatolikus unió hivatalos lapja nyíltan támadta a sztrájkot, rutén olvasói erre azzal válaszoltak, hogy nagy tiltakozó gyűlést tartottak. Pachuta azonban félt a kormány és az Acéltársaság haragjától is, s nem hivatalosan figyelmeztette választóit, hogy az AFL ír–amerikai vezetése a szlovákokat csak eszközül használja fel. Pachuta ambivalenciája segíti az olvasót abban, hogy Emilij A. Kubek görögkatolikus pap regényében, a „Palko Rostoka”-ban megjelenített osztálykonfliktus megoldását értékelni tudja. A regény bevándorló hőse kemény munkája s jőzansága révén mindenki megbecsülését kivívta, s a könyv végén az Acél Társaság munkavezetőjévé, a szakszervezet pedig alelnökévé választja.¹³

De a pittsburghi emigránsoknak nem mindegyike volt ilyen hallgatólag a sztrájk alatt. Gyöngyösi István, aki a Magyar Munkások Társaságának (*National Hungarian Workmen's Society*) lapját szerkesztette, lelkesen támogatta a sztrájkolókat s azzal dicsekedett, hogy olvasóinak többsége városi születésű szakmunkás és szocialista.¹⁴ A

¹⁰ *Frank H. Sereine: Immigrant Steelworkers in the Monongahela Valley: Their Communities and the Development of a Labor Class Consciousness.* (Kiadatlan doktori disszertáció, University of Pittsburgh, 1979.), 84; *Thomas Capek Jr.: The Čechoslovaks.* New York, 1921. 89.

¹¹ Interjú Albert Mamatey-al, DSP 24. doboz.

¹² Uo.

¹³ Interjú Nicholas Pachutával. Dátum nélkül. DSP 24. doboz; *Paul R. Magocsi: Rusyn-American Ethnic Literature.* Harvard Ukrainian Research Institute. Különnyomat sorozat, 5. sz. dátum nélkül, 507–508.

¹⁴ Interjú Gyöngyössi Istvánnal. DSP 24. doboz. Egy a *Hungarian Herald*-nál dolgozó munkás, aki ellenezte a sztrájkot, elmondta Gompersnek, hogy ő zsidó, s hogy a legtöbb magyar, hozzá hasonlóan azért gyűjt pénzt, hogy hazamenjen. Interjú az ismeretlen munkással. Uo.

braddocki szlovák lutheránus templom prédikátora kijelentette, hogy gyülekezetét „egyházi emberek”, s nem bolsevikok alkotják, hogy nagyon szeretik Amerikát (bár a gyülekezet egynegyede „amint megnyílik az út”, haza akar utazni), de ő maga is és a gyülekezet szintén támogatja a sztrájkot. A braddocki St. Michael római katolikus templom plébánosa, Adalbert Kazinci olyan állhatatos támogatást ajánlott fel a szakszervezet ügyének, hogy a hívőket egy alkalommal megtámadta a lovasrendőrség, amint elhagyták a templomot, egy másik alkalommal pedig a rendőrség parancsára még a templomot is bezárták. (Feleletképpen Kazinci atya a következő feliratot tűzte ki: „Ezt a templomot a J. Edgar Thompson Acéltársaság működése következtében zárták be.”)¹⁵

Kazincinak David Sapossal folytatott beszélgetése megmutatta, hogy több volt egy átlagos vidéki papnál. Kifejezetten rákérdezett arra, hogy miért irányította Forster a munkásokat az Amerikai Munkásszövetségbe (AFL), ahelyett, hogy a Világ Ipari Munkásai szakszervezetbe (IWW) küldte volna őket. Magyarázata, hogy ő miért támogatta a sztrájkolókat, megvilágítja, miért volt ez fontos választás számára: „A protestantizmus (és) a kapitalizmus ugyanabban az időszakban alakult ki, ezek hátráltatták Egyházunk fejlődését. Ha elpusztítjuk a kapitalizmust, elpusztítjuk a protestanizmust is.”¹⁶

Egyszóval, a külföldről származó közösségek elitjének viselkedését nem lehet pusztán az „üzleti érdekekkel” magyarázni. Egyidejűleg több tényező gyakorolt rájuk hatást: az amerikai üzleti világhoz fűződő személyes és intézményes kapcsolataik, az európai nemzeti küzdelmekkel való azonosulásuk s a munkásosztálybeli emigránsok öntudatosságának növekvő szintje. Különösen a szlovák és a jugoszláv bevándorlókra érvényes ez, akiknek kialakuló burzsoáziája nem tudott úgy integrálódni az amerikai városok üzleti világába, mint a német és ír burzsoázia, s így a munkások befolyása erőteljesen érvényesült közöttük. Az Amerikanski Srobran c. újság szerkesztője, Budimer Grahovac bevallotta: „ravasznak kell lennünk s igyekeznünk kell a szerbek vezetését megtartani, mivel kezdenek jólétesültekké lenni s a szakszervezetek hű követőivé válni”.¹⁷

Egészen biztos, hogy az egyéni siker csábítása s az új ország szakmai életének szükségletei az etnikai elitet szorosan az amerikai bankokhoz, kereskedelmi kamarákhoz és szakmai társulásokhoz kötötték. Áruházakat, kocsmákat és mulatókat nem lehetett anélkül fenntartani, hogy hiányoztak volna a rendőrséggel való jó kapcsolatok, azokat pedig csak az uralkodó párton keresztül lehetett kiépíteni. (Az ipari városokban ez többnyire a republikánus párt volt.) Ahhoz pedig, hogy a munkásokat megtarthassák ügyfeleiknek, munkát kellett számukra biztosítani. Ez pedig a helység legnagyobb vállalataival való jó viszonyt feltételezte, amit az üzemi felügyelők világosan láttak. A. H. Young az Egyesült Acélipari Vállalatától (United States Steel) azt javasolta a felügyelőknek, hogy „kössenek személyes ismeretséget az építési főnökökkel, a gőzhajó

¹⁵ C. V. Molnár tiszteletes. Interchurch World Movement: Testimony. DSP 24. doboz, gépelt anyag, 77, 82. Molnár azzal vádolta az amerikai „hunkies”-t, hogy elleneztek a sztrájkot: uo. 80–81.

¹⁶ Interjú David J. Sapossal. Pennsylvania State University. DSP 26. doboz, gépelt anyag. Saposs annak a két ír katolikus papnak is nyilatkozott Harrisburgben, akik az IWW-n keresztül mentek hozzá. Megjegyzendő, hogy az Interchurch World Movement jelentései következetesen kitértek a római katolikus egyházzal való viták elől.

¹⁷ Interjú Budimer Grahovaccal. DSP 24. doboz. Az Amerikanski Srobran-ra l.: *George T. Fleming: History of Pittsburgh and Environs*. New York–Chicago, 1922. IV. 337–338.

ügynökökkel s más befolyásos ügynökökkel, akikkel az emigránsok szoros kapcsolatban állnak. Hiszen ez az ellátási bázisuk”.¹⁸ A bevándorló üzeltembereket s szakmabelieket mindezek szükségképpen a.ra ösztönözték, hogy a helyi hatalmi szervezettel szoros kapcsolatot tartsanak fenn, s hogy jellegzetes szempontból tekintsenek a világra.

Mégis a szláv elit elsősorban és mindenképpen a szláv munkásokkal került kapcsolatba. Mint ahogy Scott Cummings s munkatársai a *Self-Help in Urban America* (Önsegélyezés a városi Amerikában) c. tanulmányukban rámutatnak, az Egyesült Államokbeli szláv közösségek fejlődése alapvetően kollektív folyamat volt. A közösség bankjai, áruházai, ingatlanügynökségei, takaré- és kölcsön-szövetkezetei s mindenekelettön-önsegélyező szervezetei eleve a kölcsönösségre épültek, s ez táplálta a belterjes, befeléforduló csoportok adta biztonságérzetet. Ezekben a „beékelődött közösségekben” az elit nagy befolyásra tett szert, de a szomszédaik s ügyfeleik részéről rájuk ható morális tilalmak szorosan körülhatárolták a hatalom és vagyon területén eltérhető egyéni érvényesülés eszközeit és területeit. Még a papságnak is tudomásul kellett vennie, mint azt Frank Rankiewicz meg is állapította a lengyelekre vonatkozóan, hogy „már régóta minden plébániát többnyire olyan laikus társaság kezdeményezésére alapítanak, mely pénzt gyűjtött, földet vásárolt, papot alkalmazott s (többnyire) a helyi nem-lengyel episzkopális hatósággal működött együtt”.¹⁹

Ennek a kölcsönösségre épülő etikának legfontosabb intézményeit az önszegélyező egyletek alkották. Az ipari életmód bizonytalansága, melyet a bányák és a gyárak magas baleseti aránya növelt, s a városi Amerika mocskában a fiatal férfiak és nők megbetegedésének gyakorisága, sürgőssé tette a biztosítást. A városlakó lengyelek, szlovénok, olaszok és más nemzetiségűek az Óvilágban már megszokták a kölcsönös segélyezési társaságokat, de virágkorát az önszegélyező egyesület az ipari Amerikában élte, különösen amikor az 1890-es évek elején az északi államokban hozott rendeletek biztosították ennek jogi lehetőségét. „Az amerikai–lengyel egyletek elterjesztését – írta Rankiewicz – Polonia legtehetségesebb férfiai és asszonyai szervezték meg, olyan emberek, akik többnyire a kisszámú, haladó s művelt középosztályból kerültek ki, s akik Lengyelországban születtek, vagy nevelődtek.”²⁰ Az egyház is több segélyegyletet alapított, de a legtöbb egyházi szervezet korábbi határozottan világi intézmény utódja

¹⁸A. H. Young: *Employing Men for the Steel Mill*. *Iron Age*, 98. (1916. november 16.), 1108. Az emigráns elit feldolgozására l. *Joseph J. Burton*: *Peasants and Strangers: Italians, Rumanians and Slovaks in an American City, 1890–1950*. Cambridge, Mass. 1975. *Timothy L. Smith*: *New Approaches to the History of Immigration in Twentieth Century America*. In: *American Historical Review*, 71. 1966. július. 1265–79. *John W. Briggs*: *An Italian Passage: Immigrants to Three American Cities*. New Haven, 1978. *Anna Maria Martellone*: *Una Little Italy nell'Atene d'America: La Comunità italiana di Boston dal 1880 al 1920*. Nápoly, 1973. *John J. Bukowczyk*: *Steeple and Smokestacks: Class, Religion and Ideology in the Polish Immigrant Settlements in Greenpoint and Williamsburg, Brooklyn, 1880–1929*. (Kiadatlan doktori disszertáció, Harvard University, 1980.)

¹⁹*Scott Cummings* (szerk.): *Self-Help in Urban America: Patterns of Minority Business Enterprise*. Port Washington, New York, 1980. 116. l. *John Bodnár* művét az egyházak alapításáról: *Immigration and Industrialization: Ethnicity in an American Mill Town, 1870–1940*. Pittsburgh, 1977. 103–104, 116–117.

²⁰*Cummings*, 125.

volt. Mint azt Joseph Stipanovich a szlovénekre vonatkozóan megállapította: „a szociáldemokrata és a liberális munkások szervezetei sikeresek voltak akkor is”, amikor „burzsoá nemzeti, vagy vallásos társaságokként működtek”, és „időnként még sikerebbek voltak . . . amikor azzal vonzották tagjaikat, hogy tőkét halmoztak fel”.²¹

A munkásegyletek vezetőinek eredeténél még fontosabb volt a munkások s az ex-munkások állandó jelenléte a helyi szervezetek ügyintézői között. Egy olyan társadalomban, mely mind a munkások pénzügyi biztonságával, mind pedig a munkásközösségeknek identitásuk megteremtésére irányuló törekvéseivel szemben ellenségesen viselkedett, a munkásegylet aktivistái irányították a nagy pénzüsszegek kezelését, a gyűléseken való elnökösködést (gyakran fényűző) temetések rendezését s a 20. század elején oly fontos emigráns rituálévá vált, díszszemlék tervezését. Úgy tűnt, hogy az új hazában a munkásszervezeti tagság a birtoklás jelképévé vált. Bodnár J. mutatott rá arra, hogy amikor az 1908–1909-es gazdasági válság következtében több, mint 2400 emigráns kényszerült elhagyni a pennsylvaniai Steeltont, a város munkásegyletének tagsága 300-ra csökkent. A döntő kérdés az, hogy a munkásegyletek viszonylag szolid számú tagjai nem elsősorban az egyéni, hanem a családi és közösségi kötelezettségek értékeit ápolták. A horvát szervezetek pl. kilépésre kényszerítették azokat a tagjaikat, akik elárulták a szervezet titkait, vagy akik más tagokat rágalmaztak, vagy akik elváltak, míg a szerbek pl. a házasságtörést, a kábítószerfogyasztást, a nemi betegséget, a bírói ítéletet s „a profitszerzésért elkövetett gyilkosságot” tekintették kizáró oknak. A kölcsönös biztosítás a kölcsönös ellenőrzés velejárója volt.²²

Az etnikai közösségeknek a szülőhaza nemzeti törekvései iránti rokonszenvével szemben a kapitalista Amerika igen megértőnek bizonyult. Az 1870-es évek végére a lengyel és az ír nacionalisták jól példázták, hogy egy olyan jól szervezett diaszpóra, melynek tagjait az USA politikai életében való részvételre biztatták, nemcsak „védett szentélyként” működhet (hogy az 1960-as évekből kölcsönözzük ezt a kifejezést) a szülőhaza függetlenségéért szervezett katonai akciókban, hanem ugyanakkor az USA diplomáciai kapcsolataira is hathatós befolyást gyakorolhat.²³ A nemzeti hősöknek szentelt nyilvános gyűlések, felállított szobrok, a Kongresszushoz intézett feljegyzések, a sokféle ország Kossuthjának és Davitt-jének előadó körútjai a 19. sz. végének ismert gyakorlatához tartoztak. A Balkán-háborúk idején Amerikában a bolgárok, szerbek, macedónok és törökök közül önkéntesek kerültek ki, 1915 után sok olasz ment

²¹ Uo. 170.

²² Uo. 125, 168, 124, 138; *Bodnar: Immigration and Industrialization*, 87; *Bodnar: Immigration, Kinship and the Rise of Working-Class Realism in Industrial America*. *Journal of Social History*, 14. Fall, 1980. 45–65; L. még *John Bodnar–Roger Simon–Michael Weber: Lives of Their Own: Blacks, Italians and Poles in Pittsburgh, 1900–1960*. Urbana, Ill. 1982. *Peter R. Shergold: Working-Class Life: The „American Standard” in Comparative Perspective, 1899–1913*. Pittsburgh, 1982. *Tamara K. Hareven: Family Time and Industrial Time: The Relationship between the Family and Work in a New England Industrial Community*. Cambridge–New York, 1982. *John Bodnar (szerk.): The Ethnic Experience in Pennsylvania*. Lewisburg, Pa. 1973. *Virginia Yans–McLaughlin: Family and Community: Italian Immigrants in Buffalo, 1880–1930*. Urbana, Ill. 1982.

²³ *Cummings*, 117–122; *Charles C. Tansill: America and the Fight for Irish Freedom, 1866–1922: An Old Story Based upon New Data*. New York, 1957.

el az USA-ból, hogy harcoljon a kormányáért, míg a lengyelek és a csehek ellene küzdöttek.²⁴

1916-ra és 1917-re az amerikai bevándorló közösségek különböző nemzeti ügyekért léptek fel. Ezeknek egy részét konzervatív társadalmi csoportok támogatták, mint 1917 júliusában a minnesotai New Ulmban levő tízezer fős paraszti eredetű német katolikus közösség esetében, amely az amerikai katonák tengerentúlra küldése ellen tiltakozott, vagy a Jugoszláv Nemzeti Bizottság esetében, melyet a száműzött szerb királyság szervezett, miután hadseregét levertek.²⁵ Amikor a Sinn Fein 1917-ben támogatást keresett, képviselői Amerika ír eredetű gazdagjaival s tekintélyes embereivel, de még inkább az amerikai hazafissággal azonosították magukat.²⁶ A csehek és a szlovénok viszont egészen addig érezték lojalitást a Habsburg-monarchia katolikus papsága iránt, amíg Amerika hadüzenete után a szabadgondolkodók és szociáldemokraták kezdtek a nemzeti ügy értelmezőivé válni.²⁷ Jelentős szlovén és finn szocialisták abban a reményben támogatták a Központi Hatalmak elleni háborút, hogy hazájukban forradalmi köztársaság fog alakulni.²⁸

1917 áprilisa után a háborúval való szembenállást fokozottan szigorú s hatékony elnyomás kísérte, s a kormány Tájékoztatási Bizottsága kifejezetten bátorította az egyes nemzeti törekvéseket. 1917 nyarán széles körű háborúellenes tevékenység bontakozott ki, mely egybeesett a minden addigit felülmúló sztrájkhullámmal, ami július és szeptember között érte el tetőfokát, valamint a növekvő megélhetési költségek elleni széles körű népi tiltakozással. Ennek következtében a szocialista párt a novemberi helyi választásokon igen jelentős számú szavazatot kapott; a párt erősen ellenezte a háborúba való belépést, majd kampányt folytatott a behívások, az elnyomó törvényhozás s az élelmiszerspekuláció ellen. 1918 elejére hatásosan elnémították a tömegelégedetlenséget. A gyárak tele voltak az igazságügyminisztérium Védelmi Ligájának ügynökeivel; a munkásokból és előljárókból alakult háborús ipari bizottságok hazafias gyűléseket szerveztek s sikra szálltak a „lógosok” ellen; 75 ezer önkéntes ún. „négyperces ember” (four minute men) – a Tájékoztatási Bizottság hivatalos adatai szerint – 7 555 190 hazafias beszédet tartott.²⁹

²⁴ Uo. és *Bodnar*: *Immigration and Industrialization*, 118. *Iron Age*, 97. (1915. július 8.): *Serene*, 153–55; *Čapek*, 43–48.

²⁵ *Millard Gieske*: *Minnesota Farmer-Laborism: The Third-Party Alternative*. Minneapolis, 1979. 25–27. A jugoszlávokra l.: uo. 21–25.

²⁶ *Tansill*, 192–196, 271; *Emmet Larkin*: *Irish Labour Leader, 1876–1947*. Cambridge, Mass., 1965.

²⁷ *Joseph Chada*: *A Survey of Radicalism in the Bohemian-American Community*. Kiadatlan kézirat, 1954. Chicago Historical Society. 16, 19, 23–24.

²⁸ Uo. 24–27.

²⁹ *James Weinstein*: *The Decline of Socialism in America, 1912–1925*. New York–London, 1967. 119–176. *James R. Green*: *Grass-Roots Socialism: Radical Movements in the Southwest, 1895–1943*. Baton Rouge–London, 1978. 345–95. *Montgomery*: *Workers’ Control*, 113–38. *Stephen Meyer III*: *The Five Dollar Day: Labor Management and Social Control in the Ford Motor Company, 1908–1921*. Albany, New York, 1981. 175–193. U. S. Department of Labor, U. S. Employment Service Bulletin, I. (1918. október 22.), 5. *George Greel*: *How We Advertised America*. New York–London, 1920. 85.

Freda Maurer így idézi fel a philadelphiai férfi-fehérműgyárban ezekben a napokban történeteket: „Jó béreket kaptunk (hadi) kötvényeket vásároltunk s a háborús perselybe fizettük egynapi keresetünket s fűtés-nélküli, hús-nélküli, búza-nélküli s más hasonló napokat éltünk át. Amikor a fiúk a táborba indultak, elbúcsúztattuk őket. Letettük szerszámainkat s fiainkkal masíroztunk a vasút-állomásra... és szabadságot vettünk ki délutánra, hogy tüntessünk hazafiasságunkkal. Másnap azzal mutattuk ki hazafiasságunkat, hogy visszamentünk (az üzembe). Ugye, az USA-nak szüksége volt a mi termékünkre ahhoz, hogy megnyerhesse a háborút?”³⁰

Kiemelkedő bevándorló személyiségek, amikor csak tehették, nemzeti ügyüket az amerikai hazafiassághoz kötötték. A pittsburghi körzetben jól ismert szlovák, olasz, lengyel és rutén emigránsok azzal emelték presztízsüket, hogy „Szabadság kötvények”-et, azaz hadikötvényeket vásároltak, részt vettek a toborzásban és a zászlólobogtató ceremóniákon. Csak a háború végét követő időben panaszkodtak arról a munkások, hogy azokat, akik nem osztoztak a lelkesedésben, azzal fenyegették, hogy elbocsátják őket a gyárból, s a behívások heves ellenzőit (akik többnyire finnek voltak) kiszemelték, hogy majd megverik s kilakoltatják őket.

„Háború! Az Egyesült Államok, a szabad Amerika államügyésze kijelentette: »Pofa be!«. És Amerika elhallgatott” – írta Z. Libin a *Jewish Daily Forward* c. lapban — „Még a szomszédnőm kisbabája is csöndben marad mostanában, pedig máskor egész éjjel bög.”³¹ Azok a magyar, horvát, német és skandináv nyelvű újságok, melyek eddig a Központi Hatalmakat támogatták, most vagy hallgattak, vagy a Szövetségesek ügyét kezdték reménykeltőnek látni. Az amerikai hadüzenettel egyidejűleg a rutén, szlovák és moráviai közösségek papjai, akik addig a Habsburgokhoz való lojalitást hirdették, azonnal megváltoztatták felfogásukat. Homesteadban például 1917 májusában a görögkeleti munkásegylet tagjai az acélműből a görögkeleti templomba vonultak, hogy a pap felszentelhesse a 96 láb magas zászlórudat, melyet az amerikai Acélművek adományozott nekik.³² A közeli Monessenben a külföldi munkások behívását előíró javaslat elleni tiltakozásra összegyűlt olasz anarchisták arról panaszkodtak, hogy: „a minket fenyegető veszély ellenére a munkásság nem volt jelen a gyűlésen”.³³

Ebben a kontextusban különös jelentőségű a Tájékoztatási Bizottság munkája. Ez a szervezet, melynek élén George Creel állt, elsősorban a wilsoni reformereknek adott teret. Ők elleneztek azt a represszív taktikát, melynek révén a legtöbb konzervatív szervezet, mint pl. a minnesotai Közbiztonsági Tanács, igyekezett elnyomni az emigránsokat, s nemzeti kötöttségeikbe s kultúrájukba igyekezett őket visszaszorítani. Creel megrémült azoktól a hírektől, amelyek arról tudósítottak, hogy Iowában és Nebraskában a dühödt sovíniszták feloszlatták a Cseh Nemzeti Szövetség gyűléseit,

³⁰ *Gladys L. Palmer: Union Tactics and Economic Change: A Case Study of Three Philadelphia Textile Unions. Philadelphia, 1932. 150.*

³¹ Idézi *Robert E. Park: The Immigrant Press and Its Control. New York–London, 1922. 171–172.*

³² *Park, 201–10, 417–21; Serene, 152–54.*

³³ *Il Proletario, 1917. július 14., a Postahivatal cenzorának fordításában, National Archives, File 47457, R. G. 28.*

mivel nem angolul tartották a beszédeket, holott ezeken a gyűléseken a szövetséges hadseregnek akartak önkénteseket toborozni.³⁴ Creelnek a Közbiztonsági Tanács szerepéről adott magyarázata jól példázza a háború előtti „haladó” reform és a háborús mozgósítás közti ideológiai folytonosságot: „Amikor azokra a háború előtti, de most is hallható véleményekre gondolok, melyek Amerikát szűk osztály- vagy réteg-szemszögből, vagy önző módon értelmezték, nem vagyok biztos abban, hogy amennyiben mindenképpen be kellett következnie a háborúnak, az amerikai eszmék megőrzése szempontjából nem jött-e éppen jókor?”³⁵

Az amerikai eszmék újraértelmezésének feladatához (osztály- és pártérdekektől való megtisztításához) szorosan hozzátartozott, hogy a bevándorlók nacionalizmusát kellően integrálják az „amerikai ügyek” közé. A coloradói haladó szellemű Josephine Roche szénbányászt nevezték ki a Külföldön Születettek Munkabizottsága (Division of Work among the Foreign Born) élére – Coloradóban tulajdonképpen az összes bányász balkáni származású volt. A Bizottság leglátványosabb ötlete az volt, hogy július negyedike ünnepét 1918-ban az emigráns Amerikának szentelték. Egy alkalmat sem mulasztottak el, hogy országszerte látványos ünnepeket rendezzenek az európai nemzetiségűek amerikai patriotizmusának hangsúlyozására. Wilson elnök és felesége is 33 csoport képviselőit látta vendégül a Mayflower hajó fedélzetén, a Potomac folyón, a Mount Vernonba vezető zarándokúton. Wilson felhasználja az alkalmat arra, hogy háborús céljai közül az önrendelkezés döntő fontosságát és a nemzetek szövetségének eszméjét hangsúlyozza.³⁶

A pittsburghi vidék emigráns elitje lelkesen válaszolt a július 4-i felhívásra. Homesteadban például P. H. McGuire városi képviselő elnökölt azon a tanácskozó gyűlésen, melyen az egyházak képviselői, valamint a lengyelek, szlovákok, magyarok, szlovének, rutének, litvánok és románok munkásegyletei és klubjai vettek részt. A gyűlésen elhatározták, hogy az ünnepélyen az acélipari munkások nemzetiségek szerint csoportosulnak, etnikai szövetségük, ill. egyházuk zászlaját viszik magukkal, s amennyiben lehetséges, nemzeti öltözetben vonulnak fel s együtt menetelnek a katonai egységekkel, a katonák édesanyjaival, a cserkészekkel, a polgárháborús veteránokkal, az iskolásgyerekekkel s még az Amerikai Mechanikusok Ifjúsági Szervezetével is, noha az az emigránsokkal szemben álló, a született amerikaiak érdekeit hangoztató nézeteket vallott. A parádé végére tervezett nyilvános gyűlés programja jól érzékelteti egyrészt a hazafias üggyel való azonosulást, másrészt az Acéltársaság döntő szerepét s az anti-bolsevista szlávok befolyását eme azonosulás politikai jellegének meghatározásában:

³⁴ Creel, 175.

³⁵ Uo. 105.

³⁶ Uo: 200–07.

Program 1918. július negyedikére

Invokáció

Zene: Szlovák Szokol Együttes;

„Star Spangled Banner” (Csillagokkal borított zászló) – előadja az Acélművek Sextettje és Együttese;

„Over there” (Ott túl) – előadja az Acélművek Sextettje;

A. A. Corey-nak, a Homestead Művek általános igazgatójának beszéde;

Lengyel nyelvű hazafias beszéd, szónok: F. A. Piekarskie;

A nap szónoka: a tiszteletre méltó W. H. S. Thompson bíró, Nyugat Pennsylvania kerületi bíróságáról;

„Keep the Home Fires Burning” (Éleszd az otthoni tűzhely lángját) – előadja az Acélművek Sextettje;

Orosz nyelvű hazafias beszéd, szónok: Eugene Polushkin professzor, a petrográdi Műszaki Egyetem egykori tanára;

Hazafias zene: a Spirit of 76 együttes;

Szlovák nyelvű hazafias beszéd, szónok: Paul Jamarik, a Szlovák Nemzeti Társaságtól;

„Battle Hymn of the Republic” (A Köztársaság harci himnusza) – előadja az Acélművek Sextettje;

Magyar nyelvű hazafias beszéd, szónok: Bertram Ranky, igazgató, a homesteadi Takaré- és Hitel-Intézet Külföldi osztályáról;

Hazafias zenei válogatás, előadja az Acélművek Sextettje;

Litván nyelvű hazafias beszéd, szónok: Dr. J. Bielskis, Washington, D. C.;

Hazafias zene, előadja a Spirit of 76 együttes;

Hazafias beszéd, angolul, szónok: Alfred Korzyski, pittsburghi lengyel toborzótiszt, Nicholas nagyhercegnek, az orosz hadsereg egykori parancsnokának volt vezérkari tisztje;

„America” – előadja az egész közösség;

Áldás.³⁷

Lojalitás az Egyesült Államokhoz, a szülőhazához és a U. S. Steel-hez! Mindezt a bolsevizmus és az osztály-agitáció elleni intelmekkel elegyítették. Adataink vannak azonban arra vonatkozóan is, hogy sok bevándorolt munkás nem keverte ily módon saját lojalitás-érzését.

Plebejus nacionalizmus

Az olasz bevándorlók a háborús segélykehez és hadikölcsönkhöz való lelkes hozzájárulásukról s túlradó patriotizmusukról voltak híresek. Az olasz–amerikai közösségek kiemelkedő személyiségei („prominenti”) minden eszközzel támogatták mind Olaszországnak, mind pedig az Egyesült Államoknak a háborús részvételét, s a Wilson kormányzatot igyekeztek megnyerni Olaszország területi követelésének támogatására. Ennek fejében a Tájékoztatási Hivatal nemcsak kiváló olasz személyeket hozatott az USA-ba, hogy támogassák a háborús erőfeszítéseket, hanem professzor

³⁷ *Serene*, 155–157; Homestead-i Daily Messenger, 1918. július 3. (Frank Serene szívességéből.) Dr. J. Bielskis lehetett volna A. Bruce Beilaski, aki az Igazságügyi Minisztérium ügynökeként vizsgálta a Központi Hatalmak kapcsolatát az USA-beli emigráns csoportokkal. L. *Park*, 432–33.

Charles E. Merriam vezetésével a chicagai egyetemen külön részleget alapított, mely elárasztotta Olaszországot levelekkel, szónokokkal, társadalmi munkásokkal s tanácsadókkal, abból a még sokkal ijesztőbb célból, hogy szítsák a háborús lelkesedést Olaszországban. Ez a kölcsönösség akkor érte el csúcspontját, amikor a háborúpárti olasz munkásvezetők delegációja 1919 decemberében az USA-ba látogatott. Mindegyiküket kizárták a szakszervezetből, vagy az Olasz Szocialista Pártból, s a delegáció vezetője, Alceste de Ambris már 1914 óta intervencionista volt s hamarosan csatlakozott a fasisztákhoz. Tiszteletükre imponáló fogadó bizottságot állítottak össze, melynek tagja volt Fiorella LaGuardia és Paolo Vaccarelli (inkább Paul Kelly néven ismert, a kikötőmunkások szakszervezetének szélhámos vezetője), valamint Samuel Gompers. Ennek ellenére a látogatókat az Olasz Szocialista Szövetség, az Egyesült Ruhaiipari Munkások és a Nemzetközi Nőiruhagyártó Munkások, a Szállodai és Éttermi Dolgozók Szervezete s féltucat olasz–amerikai újság is leleplezte. A bírálók egy könyvecskét jelentettek meg, mely vadul támadja a látogatókat, a király szocialistáinak titulálva őket. (Ai socialisti del Re.)³⁸

Arturo Giovannitti, Carlo Tresca, Frank Bellanca, Luigi Antonioni s a pamflet többi szerzője kiemelkedő baloldali személyiségek voltak, úgy tűnik, presztízsüket és befolyásukat a háború nem tépázta meg, s a ruhaiipari munkások befolyásos szakszervezeteivel való kapcsolatuk megóvta őket az üldözéstől, ami az olasz radikális munkásszervezet tagjainak, mint pl. az állandó letartóztatásban levő Angelo Fagginak nem sikerült.³⁹ Továbbá, az olaszokat nacionalizmusuk a George Creel által tervezettől egészen eltérő aktivitásra készítette. Az alequippai Jones és Laughlin-féle acélüzemben például ez háborús sztrájkot váltott ki, mely megteremtette az első támaszpontját az acélmunkások között a pittsburghi területen. Az ércelőkészítők 25 ezer munkásának hozzávetőleg csak az egytizede vett részt az 1917 szeptemberi sztrájkban. Az AFL szervezőinek segítségével a sztrájkolók szakszervezetet alakítottak s nyolc napig tartották magukat. Azok a szövetségi közvetítők, akik a helyszínre siettek, hogy véget vessenek az általános munkabeszüntetésnek – a Társasággal a bérek emeléséről tárgyaltak, megpróbálták ígéretet nyerni, hogy nem bocsátják el a szakszervezeti tagokat – azt tapasztalták, hogy tulajdonképpen az összes sztrájkoló olasz. Fő panaszuk az volt, hogy a gyár ellenőrei nyíltan ellenségesek velük szemben. A sztrájkolók elpanaszolták, állásuk megtartása érdekében arra kényszerültek, hogy adakozzanak a Vöröskeresztnek, és a felügyelők mindig az „osztrákoknak” adták a jobb munkát. Nyilvánvaló, hogy az olasz és horvát katonák caporettói véres összetűzése az alequippai gyárakban felszította a gyűlöletet, s ezt a sztrájkolók a Társaság ellen irányították. Bár bizonyítékaink vannak arra nézve, hogy mind az olasz, mind pedig a horvát munkások erősen nacionalista érzelműek voltak, de ennek ez a megnyilatkozása kevés hasonlóságot mutat a július negyedikén rendezett ünnepséggel.⁴⁰

³⁸ Creel, 299–301; Ai Socialisti del Re. New York, 1918. Másolat: ACP 2. doboz, file Azeffa, La Belgia. De Ambrisra vonatkozóan l. Franco Andreucci és Tommaso Detti kiadásában: Il movimento operaio italiano: dizionario biografico, 1853–1943. I–V. Róma, 1975–79, II. 167–169. Vaccarelli-re l. Carlo Tresca életrajzi vázlatát in: Ai Socialisti del Re, 15.

³⁹ Faggi-ra vonatkozóan l. Il Proletario, 1918. március 23; Andreucci és Detti, II. 279–281.

⁴⁰ U. S. Department of Labor, Federal Mediation and Conciliation Service. National Archives, File 33/2849, R. G. 28.

Ahhoz, hogy az európai nemzeti törekvések segítségével az Egyesült Államok s az amerikai üzleti vezetők iránti lojalitást alakítsanak ki, egy ideológiai aknamezőn kellett keresztülgázolni. Erre gondolt Budimer Grahovac, amikor arról beszélt Sapossnak, hogy egy szerb újság szerkesztőjének „ravasznak” kell lennie. Grahovacot a jugoszláv republikánusok tették meg szerkesztőnek 1916-ban, ahogy ő maga mondta: „azért, hogy rávegyem az itteni szerbeket arra, hogy az USA mellé álljanak”. Hazafias lelkesedését igazolta, hogy ötször sebesült meg a harcmezőn az Egyesült Államok érdekeiért vívott harcban. Hatalmas feladat várt rá. Úgy vélte, hogy a szerb munkások nemcsak „sztrájkolók s (jó) szakszervezeti emberek” voltak 1919-ben, hanem bolszev-érzelműek is, mivel „mindig úgy néztek fel (az oroszokra), mint megmentőjükre”. Grahovac, aki tudatában volt annak, hogy egy olyan chicagói szerb újság, mely ellenzi a sztrájkot, „elveszti legtöbb előfizetőjét”, azzal próbálkozott, hogy „amennyi szerbet csak lehetséges, visszatartson a sztrájktól indirekt módon”, úgy, hogy „arra hívja fel őket, hogy ne menjenek vissza az Egyesült Államokba azok után, amit az USA Szerbia megsegítésére tett . . .” A jugoszláv bevándorlók közül a szerbek tértek vissza legnagyobb számban szülőföldjükre, így aztán Grahovac nyugodtan tanácsolhatta olvasóinak, hogy „akármilyen rosszak is a körülmények, elégedjenek meg azokkal arra a rövid időre, amíg még itt maradnak” s „ne veszítsék el megtakarított pénzüket” a sztrájkolás miatt.⁴¹

Egy vonatkozásban igazán volt Grahovacnak: a bevándorolt munkások nem feledtek meg a szülőhazával való kapcsolatokról, nem múlt el az a vágyuk, hogy visszatérjenek szülőfalujukba, s ez egyaránt érvényes volt mind a sztrájkolókra, mind pedig a nem sztrájkolókra. Közvetlenül azután, hogy a Monongahela völgyi újságok beszámoltak a békekötésről, tudósítottak arról is, hogy az emigráns acélipari munkások közül sokan készpénzzé tették Szabadság-kötvényeiket s más háborús betéteiket, hogy megvehessék európai utazásukhoz a jegyet. A völgybeliek közt nagy haragot váltott ki a kormánynak azon rendelkezése, hogy mindenki, aki utazni szándékozik, nyújtson be kérvényt, valamint a. hogy nem volt elég a polgári hajózási lehetőség. 1919 nyarán Nyugat-Pennsylvania bevándorlási felügyelője azzal igyekezett enyhíteni a feszültséget, hogy az ellenséges országokból valók kivételével mindenkit vámkedvezményrel kecsgettetett, melyet csak a területi főügyész érvényteleníthetett. Ebben az időben az Orosz Munkások Szövetsége röpiratokon szervezte a Vas- és Acélipari Dolgozók Bizottságának s más munkásszövetségeknek a gyűléseit, s általános sztrájkra hívott fel, hogy kikényszerítsék a kormánytól az Európába való visszatéréshez szükséges útlevelek kiadását.⁴²

Lawrence-ben újból és újból kifejezésre juttatták hazavágyakozásukat. Mary Gruskanak a sztrájk-segélybizottsággal folytatott beszélgetése tipikusnak tekinthető:

„Azért jöttem Amerikába, mert az klassz hely – itt pénzt kereshetek, s tovább járhatok iskolába.” Nem szereti Amerikát. Olyan keményen kell itt dolgozni s semmit sem lehet felmutatni utána. Haza akar menni (Lengyelországba).⁴³

⁴¹ Interjú Budimer Grahovaccal. *Park*, 305, az Amerikanski Srbobran-t republikánus lapnak nevezi.

⁴² *Serene*, 161–162; Interchurch World Movement: „Testimony”, 27–28, 59–62.

⁴³ *Individual Stories*. Mary Gurska. ACP 8. doboz. „Came to America because it was ‘a fine place’ – could earn more, go to school longer. Does not like America. Have to work so hard here

Mary Grinka, egy litván sztrájkoló, aki magát szocialistának vallotta, mondta el a következőket: „Egész idő alatt sírtam, hogy hazamehessek, de nem volt pénzem.” Litvániában az ember élvezheti a friss levegőt és jobbakat lehet a saját farmjáról. „Itt az a rossz, hogy mindenért a boltba kell szaladgálni.” Ugyanezeknek az érzelmeknek adott hangot a szír Mrs. Bastyani, aki a sztrájkban csak annyiban volt érdekelt, hogy sztrájkterő lányáért aggódott: „Az én országomban szeretik a gazdálkodást és a tiszta házat. Itt minden csupa piszok és zajos és rohanás van, nem lehet (semmit) tisztán tartani. Itt csak a gazdagoknak jó.”⁴⁴

A hazatérés vágyát felerősítette a háború dúlta területeken rekedt rokonokért érzett aggodalom s az a remény, hogy a szülőhazában igazságosabb társadalmat alakítanak ki. Ugyanezek a motívumok ösztönözték az Egyesült Ruhaiipari Munkások Szervezetét, azt a szakszervezetet, amely egyedül állt az emigránsok vágyai iránti fogékonyságával, hogy a forradalmi Oroszországban pénzügyletekkel, segéllyel s még ipari beruházásokkal is próbálkozzék. Annál is inkább, mivel a Tájékoztatási Bizottság által bátorított törődés, mellyel a bevándorlókat körülvették, a háború végével ellillanni látszott. Saposs azon bevándorlók között, akik a katonai szolgálatból visszatértek az Egyesült Államokba, erős elkeseredettséget tapasztalt, mivel visszatérve azt látták, hogy a jobb állásokat már mások töltötték be, s őket ismét azért vetik meg, mert „külföldiek”. Rose és Grace Santora elmondták, hogy Lawrence-ben a háború alatt az olaszoknak alkalmuk nyílt arra, hogy az előjáróknak „szóvá tegyék” panaszait, de a háborút követően erre már nem volt többé lehetőség. Ezen kívül, amíg még folyt a háború, az olaszok voltak az elsők. A felvonulásokon is elől meneteltek, mivel oly sok hadikötvényt vettek. A gyárakban olasz zászlók lengtek: „Csak ők voltak, akik nem amerikai zászlóval vonultak.” A főnökök az olaszokat is „amerikai népek” nevezték. Most viszont újból csak „külföldieknek” (nevezik).⁴⁵

and have nothing to show for it. Wants to go back (to Poland).” Ez és a további hasonló idézetek mutatják az illetők angol nyelvtudásának fokát is.

⁴⁴ Interjú Mary Grinkával, 1919. április 2. ACP 8. doboz. „Crying all the time to go back home, but has no money.” „A bad way here, running to the store for everything.” Interjú Mrs. Bastyani-val: „My country like farming and the clean house. Here all dirt and noise and hurry, cannot keep it clean. Here for rich people nice.” Vö.: *Magocsi*, 509., mely közli Peter J. Maczkov nosztalgikus versét a Kárpátokról: „There is where you can drink clean water morning and evening, There is where clothes are made at home; There is where are no factories, mines, dust, smoke, There is where every peasant is the „lord” of his own household.” L. ezeken kívül az Antonette Bolis-szal készített interjút, 1919. április 2. ACP 8. doboz.

⁴⁵ Az Amerikai Faipari Társaság faárujárára vonatkozó kijelentés, melyet Rose Santore és Grace Santora tett 1919. április 24-én. ACP 8. doboz. Waslaw Stafanskival (sic) C. C. Robinsonnal készített interjú, valamint „öt litvánnal és egy olasszal folytatott csevegés”. DSP 26. doboz. Az ACWA hozzájárulásokra l. *Joseph Schlossberg*: *The Message of Internationalism*. New York, 1923. Az I. L. G. W. U. hozzájárult a lengyel és zsidó szervezetek költségeihez. *Louis Levine*: *The Women's Garment Workers: A History of the International Ladies' Garment Workers' Union*. New York, 1924. 339.

A szocialisták és a nacionalizmus

A nemzeti lojalitások ideológiai aknamezeje legalább olyan veszélyes volt a szocialisták számára, mint a szláv elit, vagy George Creel számára. Az amerikai Szocialista Párt az 1916-os választási kampány jelszavává tűzte a „háborúval való szilárd szembenállást”. Az amerikai militarizálódást az ország munkásait fenyegető legnagyobb veszélynek nevezte, s külön támadta az amerikai imperializmust (elsősorban azért, ahogyan az Közép- és Dél-Amerikában érvényesült). A Szocialista Párt szerint az Egyesült Államoknak azt a szerepet kell betöltenie a háborúban, hogy „addig lavírozzon a hadviselő felek között, amíg sikerül azonnali s tartós békét kötni” az „összehangolt leszerelés... s egy Nemzetközi Kongresszus alapján, mely képes rendezni a nemzetek közti vitás kérdéseket...” S e béke „szabadságot s egyenlő jogokat biztosít minden elnyomott nemzetnek és fajnak”.⁴⁶ Az 1917 áprilisában összehívott Rendkívüli Konvención a párt többségének határozata kimondta: „kormányunk hadbalépését az Egyesült Államok népe és a világ népei elleni bűnnek tartjuk”. Felszólította a párttagokat, hogy szálljanak szembe a behívásokkal, a polgári szabadságjogok korlátozásával, a társadalmi élet militarizálásával, az élelmiszerexporttal. Követelte az árak ellenőrzését, valamint az azonnali „szocializálást és demokratikus vezetést” az élelmiszeripari-, valamint „a más létszükségleti cikket” előállító üzemekben.⁴⁷

Az a kemény elnyomás, melyet mind a kormány, mind pedig az önkéntes hazafiak helyi szövetségei gyakoroltak 1917 végén, együtt a kormánynak azon igyekezetével, hogy közvetítők útján oldja fel az iparágakon belüli vitás kérdéseket, továbbá a bér- és munkaidő-engedmények, valamint az üzemi bizottságok támogatása a háborúval szemben álló szocialista ellenzékét 1918-ban teljesen elszigetelte a közvéleménytől. Ámbár a háborúellenesség, melyet a „jobboldaliak”, mint pl. Victor Berger s a „baloldaliak”, mint pl. Charles Ruthenberg közösen vallottak, átmenetileg közelítette egymáshoz a párt vezetőit, s ideológiailag elmozdította a reformizmustól, a háborús események komolyan gyengítették a párt befolyását a szakszervezeti mozgalomban. Sok olyan párttagnak kellett megválnia a szakszervezettől, akik addig magas tisztségeket töltöttek be. Azok, akik az Egyesült Amerikai Ruhaipari Munkások Szövetségének, vagy a Nemzetközi Nőruhaipari Dolgozók Szervezetének vezetésében vettek részt, gyakran visszatartották e szervezeteket a párthoz való csatlakozástól, energiáikat a szakszervezetek erősítésére fordították, s a háborúellenes tevékenységet a párt vezetőire hagyták, így pl. Morris Hillquit-re. Csak James H. Maurer, a pennsylvaniai munkásszövetség szocialista elnöke húzta állandóan keresztül Gompersnek arra irányuló törekvését, hogy kifejezésre juttassa az AFL vezetői közti egyhangú hazafias lelkesedést.⁴⁸

⁴⁶ *Alexander Trachtenberg: The American Socialists and the War.* New York, 1917. 27–30. Az idézetek a 29, 30. o.-n.

⁴⁷ Uo. 39–43. Idézetek a 42, 43. o.-on.

⁴⁸ *David Brody: Steelworkers in America: The Nonunion Era.* Cambridge, Mass., 1960. 180–230. *Alexander M. Bing: War-Time Strikes and Their Adjustment.* New York, 1921. *Weinstein,* 119–176. *Frank L. Grubbs, Jr.: Council and Alliance Labor Propaganda, 1917–1919.* In: *Labor History,* 7. 1966. tavaszi sz. 156–172. *John H. M. Laslett: End of an Alliance: Selected Correspondence between Socialist Party Secretary Adolph Germer, and U. M. N. of A Leaders in World War*

A háború, úgy tűnik, legalábbis néhány jelentős ipari területen sok USA-ban született szocialistát eltávolított a párttól, s azoknak az elkülönülését is hangsúlyosabbá tette, akik a külföldön született elvtársaikkal alkotott nyelvi szövetségből kerültek oda. Jack Piper, McKeesport város (Pennsylvania) faüzemének acélhengerlő munkása elmondta például Mary Seniornak, Saposs kollégájának, hogy a Szocialista Párt városi szervezete, melynek egykor ő maga is elnöke volt, (a városban zsidó, szláv és magyar helyi szervezetek is működtek) a háború előtt 500 taggal dicsekedhetett, akiknek 85%-a, hozzá hasonló acélipari munkás volt. Jelöltjei a város szavazatainak majdnem egyharmadát megszerezték, s a négy városi tanácsos egyikének ők választották meg. A hadüzenet után Pipert követve, a helyi szervezet majdnem 100 tagja kivált a pártból. A vele készített interjúból kiderül az, ami legalább ennyire fontos, hogy Pipernek nem volt tudomása arról, mi lett az emigráns helyi szervezetek további sorsa.⁴⁹

Ha közelebbről megvizsgáljuk a Szocialista Párt helyi szervezeteit, valamint idegennyelvű szövetségeit, kitűnik, hogy a szocialistákat is megosztották a bevándorlók nacionalizmusa által felvetett kérdések és a háború problémája. Nem beszélhetünk éles konfrontációról az emigráns elit („klánemberek”) vallotta nacionalizmus és a szocialisták („az intellektuelek”) által hirdetett internacionalizmus között, mint azt az Egyházközi Világmozgalom feltételezi. A szocialisták gondolkodására minden európai esemény és fordulat mélyen hatott, mint azt a New York-i kovácsoltvas munkások szervezetének két tisztviselője elmondta Sapossnak. A háború előtt a szövetség német és osztrák tagjai elsősorban reform-szocialisták voltak, az olasz és zsidó kézművesek viszont egy forradalmi ipari szakszervezeti blokkhoz tartoztak. Mindkét csoport ellenezte Amerika háborús részvételét, egészen a Breszt-Litovszk-i békéig, amely után a zsidó tagok lelkesen pártolták a Németország elleni háborút, mivel azt a forradalmi Oroszország támogatása egyik módjának tekintették.⁵⁰

A háború, a forradalom kérdése, szülőhazájuk jövője különös fontossággal bírt a Szocialista Párt idegennyelvű szövetségei számára, mivel a tagok hazája az orosz vagy az osztrák–magyar, vagy a német birodalom uralma alatt állt. Közéjük tartozott a délszláv és a finn szövetség, mely a párthoz csatlakozott idegennyelvű szervezetek között a két legerősebb és legrégebb volt. A háború kimenetele szétválasztotta a jugoszlávokat, a finneket viszont egyesítette, de mindkét eset azt példázza, hogy az Európához fűződő érzelmi és személyes kapcsolatok erőteljes befolyást gyakoroltak az emigráns közösségekre és az amerikai munkásmozgalomra. E két eset segít annak megértésében, hogy az 1916–1922 közti sztrájkok harciasságuk ellenére sem tudtak olyan egységes munkásmozgalmat kialakítani, amely az ország társadalmi és politikai fejlődésének folyamatát jelentősen befolyásolni tudta volna.

One. In: *Labor History*, 12. 1971. Őszi sz. 570–595. *Cecelia F. Bucki*: Dilution and Craft Traditions: Bridgeport, Connecticut, Munitions Workers, 1915–1919. In: *Social Science History*, 4. 1980. téli sz. 105–124. *Levine*, 320–328. *James H. Maurer*: It Can Be Done. New York, 1938. 223–234.

⁴⁹Interjú Jack Piperrel, 1919. július 30. DSP 20. doboz. Az USA-ban született munkások aktivitásának hasonló okokra visszavezethető hanyatlására és a párt nyelvi szövetségeinek megvetésére l.: *Frederick A. Barkey*: The Socialist Party in West Virginia from 1898-to 1920: A Study in Working Class Radicalism. Kiadatlan doktori disszertáció, University of Pittsburgh, 1971. 210–219.

⁵⁰Interjú Harry Jonesszal, 1919. január 23-án és Sol Broaddal, 1919. március 6-án. DSP 22. doboz.

A Jugoszláv Szocialista Szövetség 982 taggal indult, amikor 1911-ben csatlakozott a Szocialista Párthoz; 1916-ban 2112-re nőtt a létszáma, s a háborús időszak ellenére további 2200 emberrel gyarapodott, amikor 1919-ben átment a Kommunista Párthoz. Pennsylvania, Ohio és Colorado szlovén és horvát szénbányászai között erős bázisra talált a Szövetség, ezen a területen sok bevándorolt települt le családjával, ugyanakkor helyi etnikai elit ténylegesen nem létezett. A szövetség gyengébb volt a szerbek között, akik túlnyomólag átmentijelleggel tartózkodtak az USA-ban (legtöbbjük inkább Horvátország szegényebb vidékeiről s nem Szerbiából jött), továbbá a nagyvárosi körzetekben (Chicago, Cleveland és Pittsburgh) a minnesotai vasbányahelyeken, vagyis úgy is fogalmazhatjuk: azokban a közösségekben, ahol a jugoszláv kereskedők, vendéglősök s az értelmiségiek tartották kezükbe az uralmat. Gyengébb volt még azokon a területeken is, ahol a szocialista vezetésű szlovén Nemzeti Segélyező Társaság és a szekularista Horvát Testvéri Szövetség elég erőre tett szert ahhoz, hogy a Szövetséget sokkal jelentősebbé tegye, mint a katolikus egyházhoz kötődő, a jugoszláv segélyező szervezetek. A szerb segélyező szervezet mozgalma egészen az 1920-as évekig lokalizáltabb maradt, s ennek a nemzetiségnek a Szerb Ortodox Szövetség volt a fő képviselője Amerikában.⁵¹

A szlovén és a horvát szocialisták vezetői kiemelkedően művelt s iskolázott emberek voltak, akik közül néhányat a szlovén és horvát Szociáldemokrata Párt kifejezetten azért küldött ki, hogy „megtérítse” a diaszpórát. Közéjük tartozik Milan Glumac, aki 1907-től 1914-ig, haláláig szerkesztette a *Radnicka straza*-t, s aki a lap négyezer horvát olvasója számára a szocialista ipari szervezetek harcos apostola volt. A szlovének közül Etbin Kristan volt a legkiemelkedőbb, aki a *Proletarec* c. lapot szerkesztette. Az egyház és gyakran a bevándorló üzletemberek s értelmiségiek heves ellenzése ellenére, mindketten rendkívül sikeresek voltak. Ugyanúgy, ahogyan más szláv szocialisták, nagyobb befolyásra tettek szert a paraszti származású amerikai emigránsok között, mint az otthoni parasztok között. Amerikában végül is a paraszti lakosságú falvakból származó jugoszlávok a szén- és vasgyárakban, valamint az acélművekben bér munkásként más nemzetiségűekkel együtt dolgoztak, kiteve az ipari életmód veszélyeinek és ígéreteinek; gyakran szervezték be őket a Bányászok Egyesületébe, vagy a Nyugati Bányászszövetségbe – mindkettőnek több szocialista tisztviselője volt –, vagy pedig az Ipari Munkások Világszövetségébe (IWW). Röviden: a kapitalista Amerika önszegélyezésen alapuló délszláv közösségei mind a szocializmusnak, mind a nacionalizmusnak termékeny talajjául szolgáltak.

Mind Glumacot, mind pedig Kristant az ausztró–marxizmus szellemében képezték. A cseh szocialistákhoz hasonlóan, akik „modern intézményeket s minden ősi- és osztályprivilégium eltörlését” követelték, a „rohadt történelmi privilégiumok s dokumentumok exhumálása helyett”,⁵² ők is úgy képzelték, hogy egy nagy, több-nemzetiségű szövetségi

⁵¹ *Joseph Stipanovich: Immigrant Workers and Immigrant Intellectuals in Progressive America: A History of the Yugoslav Socialist Federation, 1900–1918. Kiadatlan doktori disszertáció, University of Minnesota, 1977. Cummings, 160–176. Puskás Julianna: Kivándorlás Magyarországról az Egyesült Államokba 1914 előtt. Történelmi Szemle, 1974, 32–67. Interjú Charles Pogareleccel, 1919. július 19. DSP 21 doboz. Theodore Draper: Roots of American Communism, New York, 1957. 189. Az YSA tagjaira l.: Stipanovich, 147.*

⁵² *František Soukup: 28. Říjen, 1918. I–II. Prága, 1928. II. 889. Fordította és idézi Chada, 18. Az Osztrák Szociáldemokrata Párt nemzetiségi programjának szövegére l.: Heinrich Herkner: Die Arbeiterfrage, Eine Einführung. I–II. Berlin–Leipzig, 1921. II. 446–448.*

államon, valamint a széles skálájú iparon keresztül húzódik a szocializmushoz vezető út. Ebből következik, hogy amikor kitört a háború, a Jugoszláv Szocialista Szövetség minden olyan tervet ellenzett, mely az Osztrák–Magyar Monarchia megsemmisítésére vonatkozott. Arra ösztönözték a bevándorlókat, hogy azért harcoljanak, hogy jobb életük lehessen Amerikában, s az Amerikába áttelepült jugoszláv burzsoázia nemzeti hízelgésének álljanak ellent. 1915 folyamán azonban a Jugoszláv Szocialista Szövetség (YSA) szilárd internacionalizmusa megingott. Az osztrák–magyar és a bolgár hadsereg akciója nyomán a szerb állam pusztulása, valamint Olaszország hadbalépése és a szlovének és horvátok lakta területekre vonatkozó igényei, továbbá a chicagói Jugoszláv Egyesület felhívása, hogy jöjjenek önkéntesként harcolni a szerb hadseregbe az egyesült Jugoszlávia megteremtéséért, olyan mély érzelmeket keltett az YSA munkás tagságában, amely arra kényszerítette a vezetőket, hogy változtassanak álláspontjukon.

Bármilyen ironikusan hangozzék is, Meyer London szocialista kongresszusi tag 1915 végi békefelhívása volt az, ami az YSA-n belüli feszültségeket formába öntötte. London, aki a kongresszusi meghallgatások során pártjának Amerika közvetítő szerepéért folytatott kampányát vezette, felhívta a cseh és jugoszláv szövetségeket is, hogy fejtsek ki nézeteiket az elnyomott népek felszabadításáról. Bár mindkét csoport az ausztró–marxista formulát hangoztatta, az YSA most mégis feliratban fogalmazta meg egy szövetséges Jugoszláv Köztársaság megalakítását.⁵³

De miképpen lehet egy ilyen köztársaságot létrehozni? Míg a *Radnicka straza* s az YSA 1916-os konvencióján résztvevő küldöttek többsége szilárdan támogatta a pártnak a militarizmus elleni kampányát, s figyelmeztette a bevándorlókat, hogy ne dőljenek be a „London-féle spekulánsoknak” (vagyis a monarchista érzelmű jugoszláv Nemzeti Bizottságnak) – Etbin Kristan megbontotta az egységet. A *Proletarec* lapjain fegyveres, forradalmi harcra hívott fel, mellyel megteremtik a jugoszláv köztársaságot, igen éles hangon ítélte el az YSA „pacifizmusát” s arra szólította fel a szlovénokat, hogy támogassák Wilson elnök „készségi kampányát”. Amikor a Szocialista Párt bejelentette a hadüzenettel való szembenállását, Kristan a szlovén szekciót s a szerbek nagy részét kivitte az YSA-ból. A szocialisták célja nem a béke, hanem a forradalom – fejtette ki, s a Központi Hatalmak ellen irányuló háború a forradalmak szülője lesz.

Ettől kezdve a szlovén szekció minden energiáját az amerikai háborús erőfeszítések sikeressé tételére használta fel, s eredménytelen kampányt folytatott azért, hogy a létrejövő jugoszláv állam szövetségi köztársaság legyen, nem pedig a szerb királyság pusztá kiterjesztése. Mivel ügyüket a jugoszláv nemzeti sárkány farkához kötötték, Kristan és követői erőtlenné bizonyultak arra, hogy ellenálljanak annak a konzervatív nacionalista hullámnak, mely az 1920-as években elnyelte a szlovén és szerb segélyszervezeteket, s Kristan maga is visszatért szülőhazájába. Egész másképp alakult a YSA sorsa. A háborúellenes horvátok szigorú ellenőrzése alatt a szervezet a Harmadik Internacionáléhoz csatlá-

⁵³ Trachtenberg, 22. Stipanovich, 213–219. Az YSA-n belüli vitákra vonatkozóan nagymértékben Ivan Cizmić: Jugoslavenski Iseljenski Pokret u Sad Stvaranje Jugoslavenske Države 1918. Zágráb, 1974. c. művére támaszkodom. Hálával tartozom Ivo Banac professzornak, hogy lefordította számomra az idevágó fejezeteket, és hogy felhívta a figyelmemet Stjepan Lojen: Uspomene Jednog Iseljnika. Zágráb, 1963. c. könyvére. A Cizmićtól kapott adatokat némiképp másképp magyarázom, mint ő, mivel az amerikai munkásosztály megoszlására gyakorolt hatását hangsúlyozom.

kozott. Befolyása mégis nagyban csökkent, s lapját, a *Radnicka straza*-t 1918 folyamán elhallgattatták. Amikor 1919 utolsó hónapjaiban a jugoszláv acélipari munkások és bányászok tízezrei sztrájkba kezdtek, nem volt olyan szocialista hang, amely pártjukat képviselte volna s az ő nyelvükön szólott volna. De nemcsak a jugoszlávokat érte vereség. Amikor egy orosz származású harcias munkás Homestead-ban elmondta, hogy milyen irodalmat oszt szét az emigránsok között — a *Call*, az *Appeal to Reason* és a *The Toiler* c. lapokat említette —, de egy szocialista újságot sem sorolhatott fel, mely szláv nyelveken szólott volna a munkásokhoz.⁵⁴

A szülőháza kérdésében felmerült konfliktusok megosztották a jugoszláv szocialistákat s minimálisra csökkentették az YSA hatását a munkások háború utáni kívánságainak megfogalmazásában, viszont e problémák éppen ellentétes hatást gyakoroltak a finn szocialisták körében. Ez a különbség segít abban, hogy az 1920-as évek kommunista mozgalmában a finnek által betöltött kiemelkedően fontos szerepet értékelni tudjuk, s megértsük, miként tudott megmaradni a háborút megelőző évektől a háborút követő évekig a michigani és minnesotai finnek között a baloldali befolyás. Több tízezer tagsága révén a finn szövetség messze a legnagyobb etnikai-nyelvi csoportot alkotta, mely 1916-ban csatlakozott a Szocialista Párthoz. — (A finn szövetség kétszerese volt a második legnagyobb szövetségnek, a Német Szocialista Szövetségnek, mely a háború során megsemmisült.) A tagság az Amerikában élő felnőtt finn lakosság 15%-át tette ki, Michael Karni becslése szerint a Szövetség sajtótermékei s akciói a finn emigránsok 25–30%-hoz értek el. Vezető alakjai, mint Leo Laukki, Yrjö Sirola, Severi Alanne és Santeri Nuorteva jelentős szerepet játszottak az 1905-ös forradalomban s ennek veresége után jöttek az Egyesült Államokba. Hasonlóan a jugoszláv szervezethez, elsősorban a falusi környezetből származó munkásokat szervezték be az Amerikában kivívandó szocializmus híveinek.

Az Ipari Munkások Világszövetségének (IWW) népszerűsége a finn réz- és vasbányászok, s a Duluth-ban, a munkásfőiskolán tanuló számos aktivista között, akiket Laukki és emberei szerveztek be, 1916-ra az „opportunisták” és az „indusztrialisták” közötti keserű széthúzásra vezetett a finn szövetségben. Ennek következményei még 1919-ben is érezhetők voltak a vasbányavidékeken, amikor az Alanne és Matti Tenhunen-féle „opportunisták”, akik a Vas- és Acélipari Munkásokat tömörítő Bizottságot szervezték, a finnek részéről vad ellenségességgel találták szembe magukat. A Bányászati, Gyári és Öntőmunkások Szövetségének egyik tisztviselője, aki ebben a régióban Foster szervező munkáját koordinálta, erre a következtetésre jutott: „Egyedüli reményünk, hogy győzünk az olaszok és a szlávok felett s így megosztjuk a bevándorlókat. A finnek reménytelennek tűnnek.”⁵⁵

⁵⁴ L.: Čizmić, i. m., *Stipanovich*, 219–220. Interjú Frank Graff-fal Homestead-ben. DSP 24. doboz.

⁵⁵ Interjú Alfred Bordsennel. 1919. Július 10. DSP 21 doboz. A szövetségi tagokra l.: *Stipanovich*, 147. *Carl Ross: The Finn Factor in American Labor, Culture and Society*. New York Mills, Minn., 1977. 141–156. *Michael G. Karni: „Yhteishyvä” — Or, For the Common Good: Finnish Radicalism in the Western Great Lakes Region, 1900–1940*. Kiadatlan doktori disszertáció, University of Minnesota, 1975. 92. s. köv. *M. G. Karni, Matti E., Douglas J. Ollila* (szerk.): *The Finnish Experience in the Western Great Lakes Region: New Perspectives*. Turku, 1975. Interjú S. Alanne-val (sic), 1919. július 10., és Leo Lauki-val (sic). DSP 21. doboz.

Addigra azonban a finnországi események gyógyulást hoztak a finn–amerikai szocialista vezetésben támadt vizzályban. 1917 decemberében a szocialisták kikiáltották a finn függetlenséget, ugyanakkor kitört a polgárháború, s a németek intervenciója a fehéreket támogatta. Yrjö Sirola lett a harcban álló köztársaság külügyminisztere, aki az amerikai Finn Szocialista Szövetségben jelentős teoretikusként volt ismert; a külügyminiszter Santeri Nuortevát nevezte ki amerikai megbízottjának. Nuorteva az Amerikai Szocialista Párt (Socialist Party of America) végrehajtó bizottságának tagja és az AFL egyik szervezője volt. Nuortevának a Finn Köztársaság érdekében folytatott kampányát úgy sikerült keresztülvinnie a hivatalos cenzúrán, hogy a finn munkások elszántságára támaszkodott, akik felkarolták az ügyet, s hogy Amerikának Németország ellen folytatott háborúját hangosan helyeselte. A szocialisták úgy tüntették fel a konzervatív Finn–Amerikai Lojalitás Ligát, melyet a Tájékoztatói Hivatal támogatott, hogy az németpárti. Az 1918 májusában a New York-i Carnegie Hallban megtartott gyűlés, melyen Nuorteva, Morris Hillquit és John Reed a finn és orosz forradalmi rendszerek mellett mondott beszédet, a baloldal legnagyobb nyilvános megmozdulása volt abban az évben (legalábbis a békekötésig). Így tehát a finnországi véres polgárháború egyesítette a Finn Szövetség vezetőségét, s nyilvánosságot biztosított számára olyan időkben, amikor a többi radikális elhallgattatták, s a Szövetséget feltartóztathatatlanul vitte a Dolgozók (Kommunista) Pártjával való 1921-es végső egyesülés felé, amelynek teljes létszámából akkor 45%-ot tettek ki.⁵⁶

Ennek ellenére azok az interjúk, melyeket Saposs 1919 júliusában a vas-vidéken felvett, azt tükrözik, hogy az ideológiai együttműködés sokkal hamarabb alakult ki a finn szocialista vezetők között, mint a bányászok többsége között. Alanne, az „opportunist” *Työmies* szerkesztője arról beszélt, hogy az ő lapja s hasonló újságok „balra tolnak, mivel az orosz helyzet arról győzte meg őket, hogy a reformista politika csak a burzsoáziát (sic) erősíti”, s hozzátette, hogy az AFL-nek a „küligyekhez való hozzáállása” indította személy szerint őt is arra, hogy egyre növekvő rokonszenvvel tekintszen az IWW-re.⁵⁷ Leo Laukki, akit Chicagóban az IWW elleni perben elítéltek, fellebbezésében arról írt, hogy szükség van egy „független ipari szervezetre” s azt állította, hogy „sosem csatlakozott az IWW-hez s szemben is áll vele, nem elvi alapon, hanem azért, mivel az IWW-nek nincs üzleti érzéke...” Mégis – tette hozzá, a „finnek jelenleg aktív IWW-tagok, s amennyiben sztrájkra kerül sor, a finnek arrafelé irányíthatják a külföldi tagokat, hogy elfogadjanak egy IWW vezetést”.⁵⁸

⁵⁶ *Karni*, 194–217; *Ross*, 154–161. Interjú S. Alanne-nel. A chicagói orosz Vörös Brigád 1918-ban ugyanazt az álláspontot képviselte a háború kérdésében, mint a finnek, és Wilson elnökhöz fordult, hogy segítse a forradalmi kormányokat. L.: *Park*, 199–200.

⁵⁷ Interjú Alanne-nel.

⁵⁸ Interjú Lauki-val. Lauki-ról és az IWW-ről L.: *Karni*, *Kaup*s és *Ollila* 169–170. *Joseph R. Conlin*: *Big Bill Haywood and the Radical Union Movement*. Syracuse, New York, 1969. 194–199.

A szakszervezeti evangélium

Alanne és Laukki kijelentései egy ponton egyeznek: sem az AFL szakmai szervezeti gyakorlata, sem pedig az IWW forradalmi unionizmusa nem nyerte el az 1919-es nagy sztrájkokban résztvevő bevándorlók egyhangú támogatását. A bevándorlók harcaiban a munkásmozgalom mindkét ága nyilvánvalóan érvényesült s mindkettő ott hagyta nyomát azon, ahogyan a sztrájkolók kifejezték törekvéseiket, s ahogyan cselekedtek. Egyiket sem lehet a bevándorlók saját mozgalmának tekinteni, hanem a munkásosztály egészének megnyilvánulásaként kell felfogni.

A dél-európai és kelet-európai származású munkások nagyon is tudatában voltak annak, hogy az AFL vezetői s a legtöbb „amerikai” munkás (akik Észak- és Nyugat-Európából származtak) legjobb esetben is gyanakvással tekintenek rájuk, rosszabb esetben pedig megvetéssel. A legtöbb ipari szakszervezeti ember felfogása szerint a frissen érkezett bevándorlókat csak azután lehet a szakszervezetbe bevonni, miután már „amerikanizálódtak”. Az AFL Végrehajtó Bizottságának tagja és sok kollégája ezt lehetetlen feladatnak ítélte. A Szövetség New York-i irodájának vezetője, J. E. Roach például kifejtette Sapossnak, „a külföldiek az izmusok után szaladnak” s könnyen olyan „sznobok” vonzásába kerülnek, mint pl. Hillquit, s azok a szakszervezetek, melyek a kapitalizmus végét prédikálják, igazán nem várhatják el a munkáltatóktól, hogy szóba álljanak velük. Az emigránsoknak továbbá meg kell tanulniuk angolul, s nincs joguk arra, hogy a szakszervezeti élet az ő nyelvükön folyjon, tette hozzá Roach. Ő maga Írországbán született, de nem használja a gael nyelvet. Ő (igazi) amerikai.⁵⁹

Egész más magatartást tanúsított a lawrence-i sztrájk idején a Vas- és Acélipari Munkások szervezésére alakult Bizottság, valamint A. J. Musté és vezető társai. Ők úgy vélték, hogy a bevándorlók kulturális beilleszkedését a szakszervezetbe való bevonással lehet elérni, feltéve, ha a szakszervezetek inkább ipari, mint foglalkozási alapon szerveződnek, s ha külön erőfeszítéseket tesznek arra, hogy saját nyelvükön s saját szervezeteiken keresztül közelítsenek hozzájuk. Természetesen kényes feladatról van szó, melynek során az „amerikai” munkásokat is biztosítani kell arról, hogy a „külföldiek” nem fognak ostobaságot csinálni; gondoskodni kell az emigránsok oktatásáról s megfelelő irányításáról. Mint ahogy azt Edward Evans, a Vas- és Acélipari Munkások szervezésére alakult Országos Bizottság chicagói körzetének igazgatója kifejtette: „Az angol nyelvű munkásokkal beszélgetve a szervezők állandóan a következő érveléssel kerültek szembe: Csatlakozunk hozzátok, de félünk a külföldiektől, mivel forrófejűek s azonnal sztrájkolni akarnak, ami felkeléshez és vérontáshoz vezethet. A Bizottság úgy véli, sikerült meggyőznie az angol nyelvű munkásokat arról, hogy kellőképpen uralják a helyzetet ahhoz, hogy elkerülhessék ennek lehetőségét. Ugyanakkor a Bizottság nem annyira elégedett, mint azt mutatja, mivel . . . eddig csak könyörgéssel és fenyegetéssel sikerült úgy-ahogy ellenőrzés alatt tartani őket (ti. a bevándorlókat). Úgy tűnik, hogy a külföldi munkások a szakszervezetet egyszerűen hatalmi szervnek tekintik, de nem értik meg céljait, s azt követelik, hogy azonnal bocsássák el azokat a művezetőket, akiknek az irányítása alatt

⁵⁹ Dave (Saposs) Bill (Leiserson)-nak, 1919. január 22. DSP 1. doboz.

dolgoznak, s más olyan akciókat sürgetnek, melyekre a Bizottság nem tartja magát illetékesnek.⁶⁰

Ez az óvatos álláspont nyilvánult meg a Bizottság vonakodásában, hogy jelvényeket adjon azoknak, akik csatlakoztak hozzájuk, attól tartva, hogy a jelvényes emberek bántalmaznák azokat, akiknek nincs jelvényük, mint ahogyan Chicagóban a konzervgyárban történt. Ugyancsak magyarázatul szolgál a Bizottságnak az IWW ellen viselt titkos, de állandó háborúskodására, elsősorban a chicagói körzetben, ahol az AFL szervezőtevékenységét jobban kiterjesztette, mint másutt. Evans például azt látva, hogy a Pullman művek biztonsági és jóléti bizottságai az IWW tagjainak kezében vannak, „rávette az igazgatókat, hogy bocsássák el az IWW embereket”, s ezt követően a Bizottság „már olyan előrehaladást tett, mint bárhol másutt”.⁶¹ Amikor például Garyban a Bizottság egyik vezetője, F. H. Dietrich rájött, hogy az Indiana Harbor-beli tartálygyár 400 lengyel, horvát és szerb munkása az IWW detroiti csoportjához csatlakozott, rendőri segédlettel feloszlatta gyűlésüket, majd rávette a Társaságot, hogy olyan üzemi szerződést írjanak alá, mely kötelezi a munkásokat az AFL boiler-gyári részlegébe való belépésre.⁶² Így tehát nemcsak a finnek közt s nemcsak a vasipari területeken fordult elő, hogy Foster szervező bizottsága háromfrontos harcot folytatott: az acéltársaság ellen, a bevándorolt nemzetiségek ellen s a jelentős IWW szervezet, vagy más forradalmi szervezet ellen, mely az adott helységben működött. A bevándorlók világában érvényesülő „klánemberek” és „intellektuelek”-felfogásnak ez volt az alapja.

A radikális szervezetek (bármennyire is töredékesen) érvényesülő hatása a háborút követő korszak sztrájkolóira nemcsak a konzervatívok túlfűtött képzeletének szülötte volt. Néhány textil- és hadianyaggyárban nyíltan a munkások harcának élére álltak, gyakran több, különböző baloldali csoport koalíciójának formájában. A New Jersey-i Patersonban „a Nyolcórás Munkaidőért!” jelszóval tartott konferencián például a következő szervezetek küldöttei vettek részt: a Munkások Nemzetközi Ipari Szövetsége, az Ipari Munkások Világszövetsége, (Worker's International Industrial Union, Industrial Workers of the World), az orosz, litván és a Passaic megyei helyi szocialista párti szervezetek, a Passaic megyei Szocialista Munkapárt, a Poale Zion, továbbá a Munkáskör (Workmen's Circle) három különböző szárnya, s végül az Itália Fiai (Sons of Italy) szervezete. Az AFL Egyesült Textilmunkás Szövetsége (United Textile Workers) ellenére, ez a szövetség vezette az 1919-es sztrájkot.⁶³

Mivel a Kommunista Párt az idegennyelvű szövetségekből alakult, mint pl. a jugoszlávok esetében, amely viszont 1919-ben a Szocialista Párttól vált el, ezért eredeti programja a radikális kezdeményezéseknek azt a sokféleségét tükrözi, mely a szövetség

⁶⁰ Interjú Evans-szel. A Bizottság stratégiájára jó összefoglalót ad *William Z. Foster: The Great Steel Strike and Its Lessons*. New York, 1920. *Brody: Steelworkers in America*. Muste szerepére Lawrence-ben, mely a nem-erőszakos harc stratégiájára is vonatkozik, l.: *Abraham J. Muste: The Essays of A. J. Muste*. Indianapolis, 1967. 57–83.

⁶¹ Interjú Evans-szel. A szakszervezeti jelvényekkel kapcsolatos konfliktusok Chicagóban gyakran faji összeütközésekkel társultak. L.: *William M. Tuttle, Jr.: Race Riot: Chicago in the Red Summer of 1919*. New York, 1970. 134. 147, 153–156.

⁶² Interjú John Howarddal, 1919. július 3. és F. H. Dietrichel, dátum nélkül, DSP 21. doboz.

⁶³ Patersoni Press Guardian, 1919. január 3. Hálás vagyok David Goldbergnek az információért.

tagjainak életét befolyásolta. A program elítélte az AFL-t, mint „a kapitalizmus védőbástyáját” s felhívást intézett „egy egységes ipari szakszervezet létesítésére, amely magába foglalná az IWW-t, a WIÜ-t, független és szeparatista szervezeteket, valamint az AFL harcos egységeit, továbbá a szervezetlen munkásokat, a forradalmi osztályharc alapján”.⁶⁴ Valójában sem az új párt, sem más baloldali csoport nem mutatott fel olyan szervező erőt, mint amilyenről a patersoni baloldal tanúságot tett. Ez elsősorban a röpiratok osztogatásában nyilvánult meg, s példa rá az a röpirat is, melyet Garyban terjesztettek egy tömeggyűlés szervezésére, abból a célból, hogy „hívják fel a még fel-nem-világosított munkások figyelmét arra . . . , hogy nem elég az alacsony bérek és a rossz munkakörülmények ellen sztrájkolni, hanem, hogy a sztrájknak a kapitalizmus ellen kell irányulnia”.⁶⁵

A baloldali csoportok tevékenysége kitörölhetetlen nyomot hagyott a sztrájkoló bevándorlók szókészletén, s megerősítette a szakmai szervezetekkel szembeni gyanakvásukat. Mégis, hat hónappal az acélsztrájk bukása után Saposs kérdező-társai azt tapasztalták, hogy személyesen Fosterrel és legyőzött Bizottságával szemben erős lojalitást éreznek azok a munkások s feleségeik, akik részt vettek a sztrájkban. Egy csoport kohómunkás, akikkel Mary Senior készített interjút Dél-Buffalóban, megkérdezte őt, hogy mikor folytatódik a sztrájk? A homesteadi Mrs. Lapaj elmondta neki, hogy a munkások „csak utasításra várnak”, mások pedig egyszerűen nem hitték el, hogy a Bizottságot feloszlatták. Mrs. John Hriciak elbeszéléséből kiderül a korábbi homesteadi sztrájkoló lojalitása, valamint az, hogy milyen tanúságot vontak le a sztrájkból. Miután a kerület sztrájk-bizottságának szervezésében részt vett, a munkások még fél évvel később is egyremásra felkeresték s a szakszervezet felől érdeklődtek. Saposs elmondja, hogy „(Mrs. Hriciak) nem tudja, mit mondjon nekik, s ezért azt válaszolja, hogy Reilly (aki a helyi felelős szervező) szabadságon van, s a szervezés majd a későbbiekben fog folytatódni”. Bár (a munkások) féltek nyíltan véleményt nyilvánítani, s „általában undorodtak az egésztől”, mégis, tette hozzá Mrs. Hriciak, „nem sajnálták, hogy sztrájkoltak s nem vonakodnának attól, hogy újból sztrájkoljanak, ha az amerikaiak e mellett döntenek, de az amerikaiaknak kell a vezetőknnek lenniük”.⁶⁶

Van egy kifejezés, amely újból és újból előbukkan a bevándorlók gyűlésein s a kívülállóknak adott nyilatkozataikban is, amely a férfiak és a nők törekvéseit összegezi.

⁶⁴ Communist Party of America, Manifesto and Program. Constitution. Report to the Communist International. Chicago, 1919. 17. L. még a Kommunista Párt, az IWW és a One Big Union által kiadott pamfletet, feltehetően 1920 elején. The Rank and File vs. The Labor Skates, with Official Statements of the Communists and I. W. W. and the One Big Union Advocates in Regard to Industrial and Political Action in America (Szerző, hely, dátum nélkül).

⁶⁵ „The Capitalists Challenge You, Workingmen! Proclamation of the Communist Party of America.” 1919. október. (Másolata: National Archives, Post Office Department, Office of the Solicitor. Box J. R. G. 28.) William Z. Foster beszámolója a párt állásfoglalásáról az acélipari sztrájk idején azt valószínűsíti, hogy ez a röpirat hiteles. L.: Foster: History of the Communist Party of the United States. New York, 1952. 202–203.

⁶⁶ DSP 26 doboz: interjúk a következőkkel: szláv kohómunkások McKeesportban, dátum nélkül; Mrs. Lapaj, Homestead dátum nélkül; Frank Wierneokie, Pittsburgh, dátum nélkül; Mrs. John Richick (sic), Homestead, 1920. július 17. A helyi újságok a homesteadi John Hriciak-ot gyakran úgy emlegették, mint szakszervezeti aktivistát. Serene, 219. L.: még DSP 26. doboz. Interjú Mr. és Mrs. Funakkal, Homestead, dátum nélkül, valamint Mrs. Swab: „Slav of Homestead”, dátum nélkül.

Egy youngstowni szlovák nő mondotta a következőket: „A mi embereink sosem fognak megállni, amíg el nem érik, hogy a családapáknak legyen idejük arra is, hogy otthon legyenek, s ne csak robotoljanak, mint egy ló, melyet kifognak az istállóból, majd újból bekötnek az istállóba.”⁶⁷ Egy lengyel a Monongahela Völgyben rendezett gyűlésen ugyanezeket a szavakat használta: „Elnök Úr – úgy, mint a ló és a kocsi. Befogják a lovat a kocsiba, dolgozik egész nap. Kifogják a kocsiból – istállóba kötik. Kivezetik az istállóból, befogják a kocsiba. Ugyanúgy, mint a gyárakban. Egész nap dolgozni. Hazajön – alszik. Felkel -- elmegy a gyárba dolgozni – hazajön. A feleség azt mondja: »John, a gyerek beteg. Segíts a gyerekekkel.« Azt válaszolod: Oh, menj a fenébe. – alszol. Feleség azt mondja: »John, menj el a városba.« Azt válaszolod: Nem – lefekszel aludni. Senki sem tudja, mit csinálsz. Miért van ez a háború? Miért vásárolunk hadikötvényeket? A gyárért? Nem, Amerika szabadságáért – mindenkiért. Ne legyen többé ló és kocsi. A nyolcórás munkáért.”⁶⁸

A kórus, amelyben ez a törekvés kifejezésre jutott, egymástól eltérő és még disszonáns hangokat is hallatott. Ez a törekvés erőteljesen érvényesült az állampolgári jogok és az önrendelkezés ideológiájában. A hazafias (ha úgy tetszik, polgári demokratikus) elemek az osztályöntudat, a szolidaritás és az internacionalizmus frazeológiájával keveredtek. Könnyű kitapintani, mit adott ehhez a szakszervezeti mozgalom és a forradalmi retorika. Apokaliptikus víziók keveredtek világosan megfogalmazott programokkal és követelésekkel. Mindezen túl, a majdani otthoni életről alkotott idillikus kép alkotta az ellenpontot. Erőteljes plebejus nacionalizmus, a tengeren túli szeretteik sorsáért való aggodalom s a reménység, hogy az óhazában éppúgy, mint az újban, felvirrad az új nap, sajátosan egészítette ki és színezte ezt a kórust.

Fordította: Á. Rényi Zsuzsa

⁶⁷Mary Heaton Vorse: Behind the Picket Line: the Story of a Slovak Striker. The Outlook, 124. 1920. január 21. 108.

⁶⁸John A. Fitch: The Closed Shop. In: Survey, 43. sz. 1919. november 8., 91. – „Mr. Chairman – just like a horse and wagon. Put horse in wagon, work all day. Take horse out of wagon – put in stable. Take horse out of the stable, put in wagon. Same way like mills. Work all day. Come home – go sleep. Get up – go work in mills – come home. Wife say 'John, children sick. You help with children'. You say 'Oh, go to hell' – go sleep. Wife say 'John, you go town' You say 'No' – go sleep. No know what the hell you do. For why this war? For why we buy Liberty Bonds? For the mills? No, for freedom and America – for everybody. No more horse and wagon. For eight-hour day.”

**David Montgomery: Nationalism, American Patriotism
and Class Consciousness among Immigrant Workers
in the United States in the Epoch of World War I**

In the United States bigger part of industrial workmen took part in the strikes of the years between 1916 and 1922 than ever before or after. Workers immigrated from Southern and Eastern Europe played an outstanding role in these strikes. As the study details they were influenced from many sides and they were tightly bound to their native lands. Their political ideology was formed parallelly with their organization. The period meetings, the content and the vocabulary of the interviews with the workers and the strikers having been analysed the author describes the political drifts and the behaviour of the different ethnic groups too. He deals a lot with the influence of the American Federation of Labor and of the Industrial Workers of the World and with the organization connected to them. He shows the foundation of the mutual benefit societies and of the professional and the trade unions as well as the role of the elites of the ethnic communities.

The ethnic communities successfully supported the ambitions of their native lands in the war and the anti-war movement was strong before America's going to war. The author describes the immigrants national feelings, the strong plebeian nationalism, the effect of nationalism among socialist workers and the efforts to integrate these feelings into the American patriotism. He mentions the factors impeding the loyalty to America, the fact that the immigrants felt strangers before and after the war too. This also contributed to the survival of the willing to remigrate among the immigrants. The immigrants' different links and effects became the sources of many conflicts. The manifestations of the period published in the study give an excellent illustration of the strikers experiences and attempts.

Дэвид Монтгомери:

**Национализм, американский патриотизм и классовая сознательность
в рядах рабочих-эмигрантов в США во время первой мировой войны**

За 1916—1922 годы в США в забастовках участвовали больше индустриальных рабочих чем раньше или когда-либо позже. В этих событиях выделялась роль рабочих-иммигрантов из юго-восточной-Европы, находящихся под разным впечатлением и имеющих крепкие связи с прежней родиной. С возникновением их организаций параллельно сформулировалась и политическая идеология рабочих-иммигрантов. Автор интересуется материалами рабочих собраний того времени, анализирует содержание и состав слов разговоров с рабочими и стачечниками и политические направления и дает характеристику поведения различных этнических групп. Автор много занимается влиянием American Federation of Labor, Industrial Workers of the World и судьбой других, с ними связанных организаций. Он останавливается на вопросах создания касс взаимопомощи, профессиональных союзов и освещает роль элиты этнических обществ.

Во время первой мировой войны этнические сообщества влиятельно поддерживали национальные стремления прежней родины и до вступления Америки в войну было сильное антивоенное движение. Автор исследует национальные чувства эмигрантов, сильный плебейский национализм, действие национализма среди социалистов и усилия, направленные на то, чтобы эти чувства интегрировать в американский патриотизм. Автор говорит и о факторах, затрудняющих формирование лояльности в отношении к Америке но и о том, что до войны и после войны иммигрантов считали чужими способствовало тому, что иммигранты сильно чувствовали желание вернуться на родину. Множество связей и влияний, которые были характерны для рабочих-иммигрантов стали источниками различных конфликтов. Публикация высказываний того времени отлично иллюстрируют опыт и стремления стачечников.